

Birgitta Hietala ja Sirpa-Marja Remes

”Opetellaan yhdessä sosiaalisia taitoja”

Narratiivinen työkalu päiväkodin käyttöön

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
pvm 8.4.2013

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Birgitta Hietala ja Sirpa-Marja Remes ”Opetellaan yhdessä sosiaalisia taitoja” Narratiivinen työkalu päiväkodin käyttöön 38 sivua + 4 liitettä Kevät 2013
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi
Ohjaajat	Lehtori Kirsi Lautala Lehtori Ulla Saukkonen
<p>Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda narratiivinen työkalu päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön. Työkalun tarkoituksena on pienryhmässä opetella lasten kanssa kuvatarinan avulla sosiaalisia taitoja. Kuvatarinan avulla käsitellään sosiaalisesti haastavia tilanteita, joissa esiintyy aggressiivista käyttäytymistä. Työkalun tavoitteena on, että aggressiivinen käyttäytyminen lapsiryhmässä vähenisi ja lapset oppisivat sosiaalisia taitoja. Työkalu koostuu kuvatarinasta, sekä sen käyttöön liittyvästä ohjeesta.</p> <p>Opinnäytetyömme on toiminnallinen. Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteutimme vantaalaisessa päiväkodissa, yhteistyössä päiväkodin erityislastentarhanopettajan kanssa. Ohjasimme neljälle kuusivuotiaalle lapselle viisi pienryhmähetkeä, joissa käsitelimme kuvatarinoiden aiheita. Pienryhmähetket koostuivat erilaisista leikeistä sekä kuvatarinasta, joka oli jokaisella kerralla erilainen. Kuvatarinassa esiintyi kolme hahmoa sosiaalisesti haastavissa tilanteissa, joiden selvittämiseen lapset osallistuivat.</p> <p>Tässä opinnäytetyöraportissamme, kuvatarinassa sekä pienryhmähetkien sisällön suunnittelussa ja toteutuksessa otimme huomioon sosiaalisen kompetenssin teorian. Jokaisen pienryhmähetkien tavoitteet liittyivät sosiaalisen kompetenssin eri osa-alueisiin. Työskentelytavoissamme näkyivät osallisuutta ja narratiivisuutta tukevia menetelmiä, sekä kuvien käyttö. Keräsimme materiaalia toimintahetkiltä havainnoimalla toimintaa sekä kirjaamalla lasten ja erityislastentarhanopettajan kanssa käytyjä keskusteluja. Kehitimme kuvatarinaa lapsilta sekä erityislastentarhanopettajalta saadun palautteen ja arvioinnin avulla.</p> <p>Opinnäytetyömme raportti sekä kuvatarina selkeine ohjeineen muodostavat toimivan kokonaisuuden, jota voidaan hyödyntää päiväkodissa. Kuvatarinatyöskentely pienryhmässä mahdollistaa sosiaalisten taitojen opettelun, osallisuuden sekä narratiivisuuden toteutumisen. Erityislastentarhanopettajan mukaan pienryhmätyöskentelyyn osallistuneet lapset hyötyivät kuvatarinatyöskentelystä, joka näkyi lasten sosiaalisten taitojen kehittymisenä päiväkodin arjessa. Erityislastentarhanopettaja koki opinnäytetyömme aiheen merkitykselliseksi ja kertoi työkalun hyödyntävän työelämää.</p>	
Avainsanat	sosiaalinen kompetenssi, sosiaaliset taidot, osallisuus, narratiivisuus, varhaiskasvatus.

Authors Title Number of Pages Date	Birgitta Hietala and Sirpa-Marja Remes "Let's learn social skills together" Narrative Instrument for Kindergarten 38 pages + 4 appendices Spring 2013
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Kirsi Lautala, Senior Lecturer Ulla Saukkonen, Senior Lecturer
<p>The goal of this study was to create a narrative instrument to educators in kindergarten. The purpose of this instrument was to practise social skills in a small group by means of a picture book. When using the picture book educators and children can think of challenging social situations including aggressive behavior. The goal of this instrument was to decrease aggressive behavior in the group of children. Children were also to learn social skills. The instrument consisted of the picture book and instructions for use.</p> <p>Our study was practice-based. We carried out our practical part of the project in a kindergarten in Vantaa, together with a special kindergarten teacher. We led a group of four 6-year-old children five times, and we talked over topics of the picture book. The group sessions consisted of plays and stories which were different in every session. Three figures played the roles of the stories, and they ended up in challenging social situations which they solved with the help of children.</p> <p>In our study report, picture book and in the planning and implementation process of our group sessions we considered the theory of social competence. The goals of every group session related to different parts of social competence. The use of images and methods which supported participation and narrative were seen in the way we worked. We collected material from the group sessions by observing action and by documenting discussions of children and the kindergarten teacher. We developed the picture book based on the evaluations and feedback from the children and the special kindergarten teacher.</p> <p>The report of our study and the picture book with clear instructions, are a complete entity, which kindergarten staff can benefit from. Working with the picture book enables practising social skills, participation and narrative methods in small groups of children. According to the special kindergarten teacher the children who participated in group sessions benefited from the picture book, which was seen in everyday life in the kindergarten. The special kindergarten teacher thought that the theme of our study was meaningful and the instrument is useful for working life.</p>	
Keywords	social competence, social skills, participation, narrative, early childhood education.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma	2
3	Sosiaalinen kompetenssi	3
3.1	Sosiaaliset taidot	7
3.2	Viisi–kuusi-vuotiaan lapsen sosiaalisten taitojen kehitys	8
3.3	Temperamentti	8
3.4	Itsesäätely	9
3.5	Moraalin kehittyminen	10
3.6	Sosiaalisten taitojen vastakohtana aggressiivisuus	11
4	Menetelmät	12
4.1	Osallisuus	13
4.2	Narratiivisuus	14
4.3	Kuvat	15
5	Narratiivinen työkalu	16
5.1	Toiminnan suunnittelu ja työnjako	18
5.2	Toiminnan toteutus	19
5.2.1	Impulssien hallinta	20
5.2.2	Yhteistyö	21
5.2.3	Toisen asemaan asettuminen	22
5.2.4	Tunteiden tunnistaminen ja säätely	24
5.2.5	Yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemus	25
5.3	Työkalun kehittäminen	26
6	Arviointi	28
6.1	Työkalun arviointi	28
6.2	Pienryhmähetkien arviointi	29
6.3	Itsearviointi	30
7	Eettisyys ja luotettavuus	32
8	Pohdinta	33
	Lähteet	36

Liitteet

Liite 1. Suostumuskaavake huoltajille

Liite 2. Narratiivinen työkalu

Liite 3. Diplomi lapsille

Liite 4. Arviointikysymykset

1 Johdanto

Opinnäytetyömme lähtökohtana on, että päiväkodissa voi harjoitella sosiaalisia taitoja yhdessä lasten kanssa. Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda sosiaalisten taitojen oppimista tukeva narratiivinen työkalu päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön. Työkalun tarkoituksena on, että sen avulla voidaan opetella lasten kanssa sosiaalisia taitoja, erityisesti haastavissa vuorovaikutustilanteissa. Päiväkodissa haastavat vuorovaikutustilanteet ovat tilanteita, joissa lapsi turvautuu aggressiiviseen käytökseen sosiaalisten taitojen puuttuessa. Työkalun tavoitteena on, että lapset oppisivat sosiaalisia taitoja ja aggressiivinen käyttäytyminen vähenisi lapsiryhmässä. On todettu, että lasten aggressiivinen käytös lisääntyy suuressa lapsiryhmässä, jossa lapsille kohdistuu päivän aikana paljon sosiaalisia kontakteja, joita lapset eivät pysty hallitsemaan. (Keltikangas-Järvinen 2010: 214–215.)

Loimme päiväkotiin narratiivisen työkalun, joka on kansiomallinen kuvatarina käyttöohjeineen. Päiväkodin kasvatushenkilöstö voi lukea kuvatarinoita lapsille runon muodossa. Kuvatarinassa on kuvia ja runoja, joissa esiintyy kolme hahmoa. Hahmot ovat ystäviä, jotka joutuvat sosiaalisesti haastaviin tilanteisiin, joihin ne tarvitsevat lasten neuvon ja selviytyäkseen. Kuvatarinan avulla lapset ratkovat keskustelemalla ja analysoimalla yhdessä aikuisen kanssa sosiaalisia ongelmatilanteita. Sosiaalisten taitojen vahvistaminen ja opettelu päiväkodissa on tärkeää, esimerkiksi Keltikangas-Järvisen (1999: 126) mukaan päiväkodeilla on suuri merkitys lapsen sosiaalisten taitojen kehittämisessä.

Opinnäytetyömme aihe nousi esille omasta kiinnostuksestamme sekä erään vantaalaisen päiväkodin kehittämistarpeista. Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja toiminnalliset osuudet toteutimme yhteistyössä päiväkodissa työskentelevän erityislastentarhanopettajan kanssa. Suunnittelimme ja toteutimme viiden kerran pienryhmähetkistä koostuvan kokonaisuuden, jonka avulla pystyimme arvioimaan kuvatarinan toimivuutta ja kehittämään siihen liittyvät ohjeet. Pienryhmäämme osallistui päiväkodista neljä 6-vuotiasta lasta, joka mahdollisti hyvän vuorovaikutussuhteen syntymisen. Keltikangas-Järvisen (2010: 217) mukaan lapset tarvitsevat kiinteän vuorovaikutuksen aikuisen kanssa, suuressa ryhmässä lasten ohjaaminen on hankalaa.

Ensimmäiseksi esittelemme Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman opinnäytetyömme kannalta keskeisiä osa-alueita. Toiseksi kuvaamme sosiaalisen kompetenssin teoriaa ja määrittelemme mitä sosiaaliset taidot ovat sekä mitkä seikat liittyvät sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Sosiaalisten taitojen vastakohtana tuomme esille aggressiivisuuden, joka voi ilmetä aggressiivisena käyttäytymisenä sosiaalisissa tilanteissa. Kolmanneksi tarkastelemme menetelmiä, jotka ovat osallisuus, narratiivisuus ja kuvat. Neljänneksi kerromme narratiivisesta työkalusta ja kuvatarinan testaamiseen liittyvistä pienryhmähetkistä, sekä kuvaamme työkaluumme liittyvää kehittämistyötä. Lopuksi arvioimme työkalua ja pienryhmähetkiemme tavoitteiden saavuttamista. Itsearviointi osuudessa kuvaamme opinnäytetyön prosessin kulkua sekä pohdimme valittuja teorioita sekä arvioimme työskentelyämme pienryhmähetkillä. Pohdimme opinnäytetyömme ja työskentelytapojemme eettisyyttä ja luotettavuutta sekä narratiivisen työkalun hyödyllisyyttä työelämässä.

2 Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma

Vantaalla varhaiskasvatussuunnitelma -käsitettä käytetään alle oppivelvollisuusikäisten lasten toimintaa ohjaavasta opetussuunnitelmasta. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kehittämistä ja toteuttamista ohjaavat lainsäädäntö, valtakunnalliset asiakirjat, kuten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (STAKES/THL: 2005) ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus määräykset ja ohjeet: 2010). Jokainen Vantaan kaupungin oma toimintayksikkö huolehtii yksikkökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta, joka tulee päivittää säännöllisesti. Varhaiskasvatusta tapahtuu varhaiskasvatuksen kerhoissa, asukaspuistoissa, perhepäivähoidoissa, ryhmäperhepäivähoidoissa ja päiväkodeissa, joissa on lisäksi esiopetusta. (Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Varhaiskasvatustoiminta muodostuu lasten hoidosta, kasvatuksesta ja oppimisesta. Varhaiskasvatuksen perusteita ovat lasten kasvun ja kehityksen turvaaminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja edesauttaa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista, joka lisää lapsen valmiuksia siirtyä perusopetukseen. Varhaiskasvatus määritellään vuorovaikutusprosessiksi, jossa lähtökohtana on lapsilähtöinen toimintatapa. Keskeisintä on toimiva vuorovaikutussuhde kasvattajan ja las-

ten välillä. Kasvattaja huomioi työskentelyotteessaan jokaisen lapsen vahvuudet, kyvyt, kiinnostuksen kohteet ja kehitysvaiheen, jonka tulee olla tavoitteellista yksilöllistä ohjausta. Merkityksellistä on, että lapsi kokee kuuluvansa vertaisryhmään, yhteisöön, yhtenä jäsenenä muiden jäsenten kanssa. Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on huomioitu lasten oppimisen roolia lapsilähtöisyyden ja osallisuuden kautta. (Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Lapsilähtöisyys -käsitettä käytetään kuvaamaan usein käytännön työn toimintatapaa esimerkiksi päiväkodeissa ja kouluissa. Lapsilähtöisyydessä korostetaan lapsen kiinnostuksen kohteiden, tarpeiden ja aktiivisuuden huomioon ottamista. (Karlsson 2012: 21.)

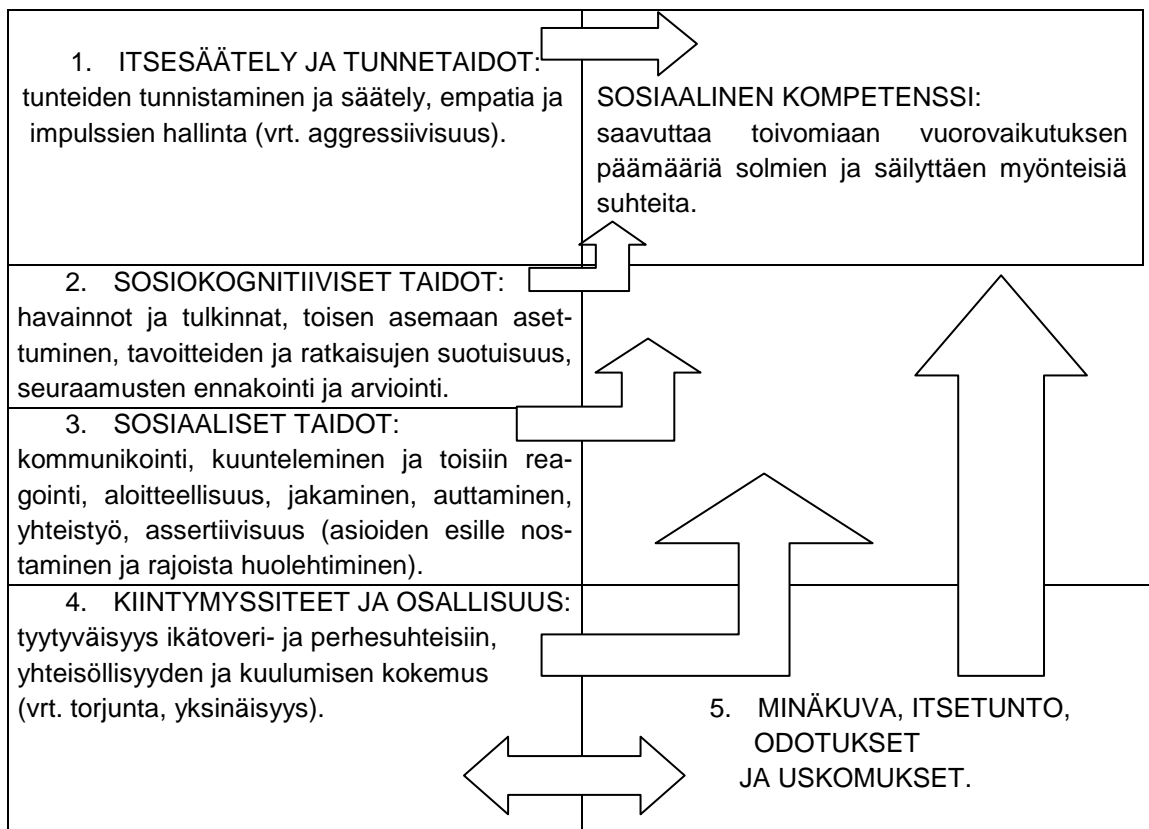
Osallisuus lisääntyy kun lapset ja kasvattajat voivat yhdessä kokea elämyksiä. Tärkeää on, että lapset tulevat kuulluksi ja heitä kannustetaan ilmaisemaan mielipiteensä. Kasvattaja luo lapsille mahdollisuuksia toteuttaa lasten omia ideoita ja toiveita. Oleellista on, että lapsi voi itse vaikuttaa omalla käytöksellään omaan ja lapsiryhmän hyvinvointiin. Kasvattaja huomioi lasten yksilölliset tarpeet, mikä huomioidaan ryhmätoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Kasvattaja tukee ja ohjaa lapsia asianmukaisella tavalla kunnioittavasti ja olemalla läsnä vuorovaikutustilanteessa, mikä liittyy Vantaan päivähoiton sovittuihin arvoihin ja eettisiin periaatteisiin. (Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012.)

Huomioimme opinnäytetyömme kirjallisessa sekä toiminnallisessa osuudessa Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman, varsinkin osallisuuden merkityksen, koska se liittyy oleellisesti työskentelytapoihimme.

3 Sosiaalinen kompetenssi

Määriteltäessä sosiaalista kompetenssia, se voidaan kuvata rakenteeksi, joka sisältää viisi osa-aluetta. Osa-alueet ovat itsesääätely- ja tunnetaidot, sosiokognitiiviset taidot, sosiaaliset taidot, kiintymyssiteet ja osallisuus sekä minäkuva, itsetunto, odotukset ja uskomukset. Eri osa-alueita tarkastelemalla saadaan kokonaiskuva ihmisen toiminnasta sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalinen kompetenssi käsittää yksilön kykyä ja taitavuut-

ta saavuttaa myönteisellä tavalla haluamiaan henkilökohtaisia tavoitteita ja sosiaalisia päämääriä, esimerkiksi kykyä luoda ystävyyssuhteita. Tarkasteltaessa varhaislapsuuden sosiaalista kompetenssia, keskeisessä asemassa on, että lapsi pääsee mukaan muiden lasten leikkeihin. Hän osaa neuvotella muiden lasten kanssa ja saa itselleen mieluisan roolin leikissä. Hän osaa keskustella muiden lasten kanssa rakentavasti vaikka hänellä olisi eriävät mielipiteet leikistä. Sosiaalinen kompetenssi ilmenee ihmisen taitona ja kykynä toimia joustavasti erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Kompetenssi rakentuu vuorovaikutuksessa, joka vaikuttaa kontekstiin ja tilanteisiin, jolloin kompetenssi on muuttuva. Sosiaalinen kompetenssi on avainkäsite, joka heijastuu useille eri osa-alueiden taidoille, jotka ovat kuvattuna kuviossa 1. (Poikkeus 2001: 126; Poikkeus 2011: 86.)

Kuvio 1. Sosiaalinen kompetenssi koostuu useista taidoista (Poikkeus 2011: 86).

McKown, Gumbiner, Russo ja Lipton (2009) toteavat, että sosiaaliseen kompetenssiin liittyvät itsesäätelytaidot ja sosioemotionaaliset taidot (osa-alue 1) eli toisin sanoen tunteitaidot (Poikkeuksen 2011: 86 mukaan).

Itsesäätely eli toisin sanoen sisäinen autonomia kuten, osaamisen- ja hallinnantunne liittyy omiin toimintoihin, suoritukseen ja oman itsensä käsittelemiseen. (Keltikangas-Järvinen 1998: 136.)

Tunnetaitoja ovat esimerkiksi tunteiden tunnistaminen ja päättelykyky, jotka ilmenevät sosiaalisissa tilanteissa myönteisenä ongelmaratkaisukyknä. Tunnetaito on myös sosiaalinen ymmärtäminen, joka tarkoittaa kykyä oivaltaa toisen osapuolen tavoitteita ja tunteita. (Poikkeus 2011: 87.)

Sosiokognitiivisilla taidoilla (osa-alue 2) tarkoitetaan kykyä tehdä tarkkoja tulkintoja toisten ajatuksista, tunteista ja aikomuksista. Kykyä on myös ennakoida ja arvioida, mitä tapahtuu oman käyttäytymisen seurauksena. Kompetenssin sosiaalisilla taidoilla (osa-alue 3) tarkoitetaan käyttäytymistä sosiaalisissa tilanteissa, esimerkiksi yhteisleikissä, jossa lapsi osaa tehdä kompromisseja sekä jakaa ja vuorotella leikkitarvikkeita ja pitää puolensa. Sosiaalisia taitoja ovat muun muassa selkeä kommunikaatio ja sujuva yhteistyö. Sosiaalisilla ja sosiokognitiivisilla taidoilla on vaikutus siihen, hyväksytäänkö lapsi vertaisryhmään. Kiintymyssiteet ja osallisuus osa-alueessa (osa-alue 4) osallisuus näkyy haluna toimia muiden ihmisten kanssa ja sitoutumisena yhteisiin sovituihin sääntöihin. Lapsen osallisuus voi näkyä rohkeutena osallistua sosiaalisiin tilanteisiin, joissa hän tapaa vieraita ihmisiä. Osallisuus näkyy myös esimerkiksi lasten yhteisleikissä, jossa lapsi voi joko vetäytyä leikistä tai pyrkiä kohtaamaan muita leikkijöitä. (Poikkeus 2001: 126–127; Poikkeus 2011: 87, 91.)

Kahden läheisen ihmisen välille voi syntyä tunneside, jota voidaan kuvata kiintymyssuhteeksi. Kiintymyssuhde kehittyy vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Läheisissä ihmissuhteissa lapsi oppii ymmärtämään sekä omia että toisten tunteita ja muodostaa käsitystä itsestään sekä toisista ihmisistä. Lapsen varhaiset kokemukset sosiaalisista vuorovaikutustilanteissa vaikuttavat myöhempään sosiaaliseen taitavuuteen. (TerveSuomi 2010.)

Minäkäsitys, itsetunto, odotukset ja uskomukset (osa-alue 5) käsittävät ajatuksia ja odotuksia omasta itsestä sekä odotuksia muiden suhtautumisesta itseän. Käsitykset muiden odotuksista vaikuttavat, millä tavoin lapsi uskaltaa osallistua erilaisiin sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin. (Poikkeus 2001: 126–127; Poikkeus 2011: 87, 91.)

Keltikangas-Järvisen (2010: 137) mukaan *”minäkuva on ihmisen käsitys itsestään ja se ilmenee tavassa, jolla ihminen kuvaa persoonaansa, osaamistaan, kykyjään, tavoitteitaan, ihanteitaan ja odotuksiaan.”* Minäkuvan kehityksen kannalta tärkeät ikävuodet ovat 4-6 sekä myöhemmässä vaiheessa murrosikä ja varhainen aikuisuus.

Itsetunto liittyy vahvasti ihmisen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn tulla toimeen muiden kanssa. Itsetuntoa voidaan määritellä kyvyksi luottaa itseensä, pitää itsestään ja arvostaa itseään heikkouksista huolimatta. Itsetunto vaikuttaa ihmisen ratkaisuihin ja toimintoihin. (Keltikangas-Järvinen 1998: 16, 36.)

Mashburn ym. (2008) toteavat, että päiväkotiryhmissä toteutettujen havainnointitutkimusten perusteella on ollut nähtävissä, että lasten sosiaalisen kompetenssin kehittymiseen vaikuttaa vuorovaikutuksen ilmapiiri. Hyväksyttävässä ilmapiirissä tunnetason tuki on vahvaa sekä lasten keskinäiset suhteet että heidän suhteensa opettajaan ovat myönteisiä ja ne sisältävät myönteisiä tunteita. (Poikkeuksen 2011: 98 mukaan.)

Oleellista on pyrkiä huolehtimaan ryhmän yhteisöllisyydestä sekä ryhmälle suunnattavien sosiaalisten, sosiokognitiivisten ja tunnetaitojen harjoittelemisesta. Lapsiryhmässä sosiaalisia taitoja voisi opetella ja ohjata järjestelmällisesti jos opettajalla on käytössään konkreettisia materiaaleja ja toiminnallisia menetelmiä sekä looginen etenemisjärjestys toiminnassa. Ryhmässä voidaan esimerkiksi harjoitella tavoitteellisesti sosiaalisia taitoja ja tunteiden nimeämistä. Yhteisessä toiminnassa lapset voivat jakaa omia mielipiteitään, tunteitaan ja kokea itsensä arvokkaaksi muiden joukossa. Ryhmässä lapsille muodostuu käsitys itsestään aktiivisena sosiaalisena toimijana. Itsesäätelytaitoja ja ongelmaratkaisua voidaan harjoitella arjen sosiaalisissa tilanteissa. Suomessa on julkaistu alan kirjallisuutta ja ohjelmia, esimerkiksi Keith Merrellin malliin pohjautuva sosiaalisen kompetenssin arviointia varten Monitahoarviointilomake (MASK; Kaukiainen – Junttila – Kinnunen – Vauras n.d.), jolla opettaja, vanhempi tai lapsi itse voi arvioida impulsiivisuutta, empaattisuutta, häiritsevyyttä ja yhteistyötaitoja. (Poikkeus 2011: 100.)

Edellä esittelimme teorian sosiaalisesta kompetenssista. Sosiaalisen kompetenssin teoria antaa mahdollisuuden keskittyä opinnäytetyömme toiminnallisessa osuudessa sen useisiin osa-alueisiin. Voisimme perehtyä ainoastaan yhteen sosiaalisen kompetenssin osa-alueeseen, mutta perehtymällä kompetenssin useampaan osa-alueeseen, voimme opetella laajemmin sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä taitoja. Sosiaalisen kompetenssin osa-alueet liittyvät ja vaikuttavat vuorovaikutussuhteissa ihmisen taita-

vaan sosiaaliseen toimintaan, jolloin hänellä on kyky saavuttaa henkilökohtaisia päämääriä ja kuitenkin samanaikaisesti ylläpitää myönteistä suhdetta toiseen osapuoleen.

3.1 Sosiaaliset taidot

Sosiaaliset taidot tarkoittavat useita erilaisia asioita, mitkä riippuvat myös aikakaudesta ja kulttuurista. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan, että ihmisellä on kyky olla muiden ihmisten kanssa ja hänellä on taito selviytyä sosiaalisista tilanteista. Sosiaalisesti taitavalla ihmisellä on monenlaisia toimintamalleja, joista hän osaa poimia tilannekohtaisesti sopivamman vaihtoehdon sosiaalisesti haastavien ongelmatilanteiden ratkaisemiseksi. Hän neuvottelee, sovittelee ja tietää, miten tulee toimia hyväksyttävästi turvautumatta esimerkiksi hyökkäykseen. Sosiaaliset taidot kehittyvät kokemusten, oppimisen ja kasvatuksen kautta. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17–18, 20, 22.)

Sosiaalisiin taitoihin liittyy kyky ymmärtää toisia ihmisiä sekä heidän asenteitaan ja tunteitaan. Sosiaalisiin taitoihin liittyy kyky asettua toisen ihmisen asemaan eli toisin sanoen kyky empatiaan. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu myös sympaattisuus, jolloin toisen ihmisen kokemukset herättävät sääliä ja myötätuntoa. Sosiaalisiin taitoihin luetaan herkkätunteisuus ja sosiaalinen herkkyys, jotka eivät ole ainoastaan opittuja taitoja vaan johtuvat lisäksi synnynnäisistä eroista. Arvostus, kunnioitus ja oikeudenmukaisuus muita ihmisiä kohtaan näkyvät sosiaalisissa taidoissa. Sosiaaliset taidot edellyttävät ihmiseltä monia ominaisuuksia, kuten vakaata tunne-elämää, tervettä itseluottamusta, harkintakykyä ja itsearviointia omasta käyttäytymisestä. Erityisesti sosiaalisiin taitoihin liittyy eettinen ja moraalinen näkökanta, mikä on yleisesti hyväksyttyä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 22–24.)

Päiväkodeilla ja kouluilla on suuri merkitys lapsen sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Kasvattajilla on vastuu lapsen normaalin sosiaalisen kehityksen ohjaamisesta ja kehitykseen liittyvien ongelmien tunnistamisesta ja auttamisesta. Lapsiryhmässä kaikki ovat opettelemassa sosiaalisia taitoja ja työskentelytapojaan aikuisen ihmisen elämää varten. (Keltikangas-Järvinen 1999: 126.)

Bierman ja Bowers (2009) toteavat, että tutkimustietoa sosiaalisten taitojen harjoittelunohjelmien käytöstä on ulkomaisessa tutkimuksessa paljon. Harjoittelunohjelmat ovat mahdollistaneet muutoksia lapsiryhmän tunneilmastossa ja lasten myönteisen ja hyväksyttävän sosiaalisen käyttäytymisen lisääntymisenä. Haasteellista on ollut kuitenkin

löytää keinoja, millä tavoin voi vaikuttaa lapsen sosiaaliseen hyväksyntään ryhmässä. (Poikkeuksen 2011: 98 mukaan.)

3.2 Viisi–kuusi-vuotiaan lapsen sosiaalisten taitojen kehitys

Noin viiden vuoden iässä lapsi tuntee kuuluvansa sosiaaliseen yhteisöön. Lapsi oppii tarkastelemaan asioita muiden näkökulmasta. Hän ymmärtää myös mitä muut ihmiset tarkoittavat sanoillaan. Lapsi oppii ymmärtämään, millä tavoin hänen on käyttäytyttävä erilaisissa tilanteissa ja oppii asettumaan erilaisiin rooleihin. (Keltikangas-Järvinen 1998: 108.)

Keskimäärin viiden vuoden iässä lapsi viihtyy muiden lasten ja aikuisten seurassa, mutta yksilölliset piirteet vaikuttavat seurallisuuteen. Lapset osaavat neuvotella ja joustaa muiden kavereiden kanssa. Lapsi osaa ilmaista kiukkuaan, tunteitaan ja käyttää suuria ilmaisuja. Mahtavia puheita voidaan käyttää, kun halutaan tehdä jokin vaikutus kavereihin. Leuhkiminen tai mahtaileminen on normaalia käytöstä, niillä voidaan peittää itsestään joitain henkilökohtaisia puutteita. Kavereiden mielipiteillä on myös suuri merkitys ja yleensä lapset ihailevat itseään vanhempia lapsia. Ihastumisia voi syntyä vastakkaiseen sukupuoleen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. a.)

Mieluisia keskimäärin viiden vuoden iässä ovat yhteiset pelit, joissa on säännöt. Lapset ovat taitavia monissa erilaisissa leikeissä. Roolileikit ovat juuri silloin kivoja, joissa voidaan jäljitellä lapselle tärkeitä aikuisia, esimerkiksi leikkimällä äitiä, isää, lääkäriä, kauppiasta tai päiväkodin hoitajaa. Leikissä ei ole enää esimerkiksi kolmea äitiä. Rekvisiittaa ei juurikaan tarvita, koska mielikuvituksen avulla voidaan luoda hienoja rooleja. Leikkitaitoja voidaan harjoitella muiden lasten kanssa, jolloin kasvattajan rooli on tukea ja kannustaa lasta yhteisleikkeihin. Aikuisen tulee kunnioittaa lasten yksilöllisiä eroja ja tukea lasten sosiaalisten taitojen harjoittelua. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. a.)

3.3 Temperamentti

Synnynnäiset temperamenttieroit vaikuttavat lasten käytökseen sosiaalisissa tilanteissa. Temperamentti tarkoittaa ihmisen synnynnäistä reagoititapaa omaan henkilökohtaiseen fyysiseen olotilaan ja millä tavoin hän reagoi ympäristössä oleviin ärsykkeisiin. Temperamentti koostuu monenlaisista valmiuksista ja taipumuksista. Synnynnäinen

temperamenttitaipumus vaikuttaa siihen, kuinka voimakkaasti ihminen reagoi johonkin tiettyyn asiaan, esimerkiksi pakeneeko tai lähestyykö hän sitä. (Keltikangas-Järvinen 2010: 29–30, 38.)

Temperamentti antaa perustan persoonallisuuden kehitykselle. Jokaisella ihmisellä on omanlaisensa persoonallisuus, mutta persoonallisuus ei tee ihmisestä yksilöä vaan temperamentti. Persoonallisuus muodostuu kulttuurin kautta, koska samassa kulttuurissa eläneet ihmiset jakavat samanlaisia asenteita ja päämääriä. Persoonallisuus muodostuu myös kasvatuksen kautta, jonka tarkoituksena on kasvattaa ihmiset niin sanotusti samanlaisiksi, jotta heistä voi muodostua sosiaalisia yhteisöjä. Kasvatuksen yhtenä tehtävänä on vähentää synnynnäisiä temperamenttieroja ja temperamentin tehtävänä on huolehtia siitä, että ihmiset eivät muutu samanlaisiksi. (Keltikangas-Järvinen 2010: 30–31.)

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre, mikä tarkoittaa ihmisen halua olla muiden ihmisten seurassa. Temperamenttipiirrettä voitaisiin kutsua enemmän seurallisuutena kuin sosiaalisuutena. Sosiaalisuus voi edistää sosiaalisia taitoja, mutta sosiaalisuus ei välttämättä ole tae sosiaalisten taitojen olemassa olosta tai niiden saavuttamisen edellytys. Sosiaalisuutta voi olla liikaakin, jolloin puhutaan riippuvuudesta. Liian korkea tai matala sosiaalisuus tuottaa erilaisia ongelmia. Huolimatta temperamenttipiirteestä, sosiaalisia taitoja voidaan opettaa kaikille lapsille. Sosiaaliset taidot ja sosiaalisuus tarkoittavat eri asioita, mitkä tulee erottaa toisistaan. (Keltikangas-Järvinen 2010: 17–18, 30, 32–34.)

3.4 Itsesäätely

Itsesäätely on omien tunteiden käsittelemistä ja niiden hallitsemista, joka on osa itsetunnon kehitystä. Sisäinen hallinnantunne on osa itseluottamusta ja kasvattaa lapsen itsetuntoa. Hyvä itsetunto antaa mahdollisuuden käsitellä pettymyksiä. (Keltikangas-Järvinen 1998: 136–137.)

Itsesäätely kehittyy asteittain alkaen lapsen havainnosta. Lapsen kasvaessa, hänelle tulee mahdollisuus oppia torjumaan ulkomaailman ärsykeitä itselleen sopivilla keinoilla. Hän voi peittää tunteensa ja viivyttää esimerkiksi itkuaan tai kiukkuaan sopivampaan ajankohtaan, mikä on oman itsensä psyykkistä hallintaa ja itsekontrollia. Itsekont-

rolli tarkoittaa harkintaa ja reaktion hidastamista, joka voi hillitä esimerkiksi suuttumusta. (Keltikangas-Järvinen 1998: 136–137; Keltikangas-Järvinen 2010: 260.)

Sisäisen itsesäätelyn tarkoituksena on poistaa mieliharmi ja pitää yllä tasapainoa tai tarkoituksena on saavuttaa menetetty tasapaino, jota kutsutaan psyykkiseksi työksi. Psyykkistä työtä on ihmisen kyky tasapainottaa itsensä ja mielensä pettymykset käymällä läpi vastoinkäymisiään, pettymyksiään, suruaan ja pahan olon tunteitaan. Tämä on mielenterveyden ylläpitämistä. Ihminen käyttää psyykkisessä työssä omia ajatuksia, käsitteitä ja mielikuvia. Jos ihminen ei kykene tasapainottamaan itseään, se voi johtaa moninaisiin ongelmiin ja jopa psykologisiin häiriöihin. Lapsen tehdessä psyykkistä työtä, hän tarvitsee mielialoilleen ja tunteilleen kielelliset vastineet. Kun lapsella on käsitteet hallussa, hän voi käsitellä näitä asioita ajatuksissaan. (Keltikangas-Järvinen 1998: 137–138, 142–143; Keltikangas-Järvinen 2010: 155.)

3.5 Moraalin kehittyminen

Eryteisesti 5-6-vuotiaille lapsille kehittyvät merkittävästi moraaliajattelu ja tunteet. Lapsi miettii hyvän ja pahan eroavaisuuksia ja hän haluaa vanhemmilta vahvistusta omille ajatuksilleen. Oikeudenmukaisuus ja reiluus ovat lapselle tärkeitä asioita. Hän ymmärtää oikean ja väärän eron, esimerkiksi suuttumalla, jos häntä kohdellaan eriarvoisesti. Lapsi yleensä arvioi teon lopputulosta, mutta ei itse teon tarkoitusta. Lapsen mielestä on vähäpätöisempää varastaa yksi pikkuleipä rikkomalla yksi astia kuin särkeä vahingossa useita astioita hänen tiskatessaan. (Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. a.)

Lapsen harkintakykyä voidaan harjoittaa keskustelemalla hänen kanssaan moraalikysymyksistä. Keskustelu on oleellista, koska se voi auttaa lasta sisäistämään moraalikysymysten merkityksellisyyden. Lapsen moraaliajattelu voi kehittyä, jos lapselle annetaan samanaikaisesti positiivista palautetta hänen hyvästä käytöksestään. Tilanteen mukaan lapselle selitetään syyt, jos hänen käyttökseen toivotaan muutosta. Tärkeää on varmistaa, että lapsi on ymmärtänyt asian, joka kehittää lapsen sisäistä kontrollia. (Keltikangas-Järvinen 1999: 90–91.)

Moraalin kehittymiseen vaikuttavat omantunnon ja syyllisyyden tunteiden kehittyminen. Lapsen omat käsitykset hyvästä ja pahasta kehittyvät lisäksi omien kokemusten kautta, kun hän yrittää ratkaista erilaisissa sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa ongelmia.

Moraalinen ajattelu voi olla joko tunteenomaisia hyvä-paha-ajattelua tai tietoisia päätöksiä ja asianmukaisia ratkaisuja. (Keltikangas-Järvinen 1999: 90–91.)

3.6 Sosiaalisten taitojen vastakohtana aggressiivisuus

Sosiaalisten taitojen vastapuolena voidaan nähdä aggressiivisuus. Aggressiivisuus johtuu lievemmillään puutteellisesta sosiaalisesta oppimisesta ja puutteellisesta opetuksesta. Aggressiivisuus ilmenee silloin, kun henkilöllä ei ole muita keinoja käytettävissä ja se johtaa uusiin ongelmiin. Aggressiivisesti käyttäytyvä henkilö voi kokea, että toinen osapuoli on syyllinen häiriöön, jolloin toista loukkaamalla hän voi saavuttaa hetkellisen psyykkisen tasapainon. (Keltikangas-Järvinen 1999: 14–15.)

Aggressiivinen käyttäytymismalli on luonnollista tilanteessa, jossa ihminen ei hallitse itseään ja hän kokee tilanteen uhkaavana. Lapsi huomaa, että tietyissä tilanteissa aggressiivinen käyttäytyminen on tehokas keino saavuttaa itselleen mieluisen päämäärä. Kasvatuksen yksi suurimpia haasteita on aggressiivisen toimintatavan poisoppiminen ja sosiaalisten taitojen oppiminen. (Keltikangas-Järvinen 2010: 13–14.)

Aggressiiviset tunteet voivat ilmetä kielteisenä asenteena eli vihamielisyytenä tai suuttumuksena. Tunne voi motivoida aggressiiviseen tekoon esimerkiksi fyysiseen väkivaltaan. Aggressiivisuus voi ilmetä lapsella voimakkaana reaktiona vähäiseen ärsytykseen. Aggressiivinen käyttäytyminen voi ilmetä ilman varsinaista aiheutta toisia henkilöitä kohtaan piikittelynä ja hyökkäävyytenä. Lapsen voi olla vaikeaa hallita omia aggressiivisiä tunteitaan, jonka taustalla voi olla lapsen oma paha olo. (Pulkkinen 2002: 62–63.)

Aro (2011: 107–108) toteaa, että lapsen käyttäytymisen ja tunteiden säätelyn vaikeudet ilmenevät joko alisäätelynä tai ylisäätelynä. Vahvat vihanpurkaukset muita kohtaan ovat tunteiden alisäätelyä. Tunteiden ylisäätelyä ovat jännittyneisyys ja pidättyneisyys. Ylisäätelyssä lapsi ei tunnista omia tunteitaan tai hän ei kykene ilmaisemaan todellisia tunteitaan. Lasten käyttäytymisen ongelmat voidaan jakaa joko ulospäin tai sisäänpäin suuntautuviin tekijöihin. Puhuttaessa sisäänpäin suuntautuneista oireista tarkoitetaan esimerkiksi fyysisiä oireita, masentuneisuutta ja eristäytyneisyyttä. Ulospäin suuntautuvia oireita ovat muun muassa aggressiivinen käyttäytyminen, käytöshäiriöt, levottomuus, uhmakkuus ja impulsiivisuus. Keltikangas-Järvisen (2010: 260) mukaan impul-

siivisuus ilmenee välittömänä reagoimisena, jolloin ihminen toimii ensin ja ajattelee vasta jälkeensä

Kiellettyjen ja sallittujen asioiden ymmärtäminen tapahtuu silloin, kun lapsi alkaa ymmärtää omia tunteitensa. Lapsille on tärkeää opettaa tunteiden vaikutuksia, samalla kun heitä autetaan tutustumaan omaan tunnemaailmaansa ja hyväksymään erilaisia tunteita. Tunteet voidaan jakaa sekä negatiivisiin, että positiivisiin tunteisiin. Positiiviset tunteet ovat mielekkäitä ja ympäristössä sallittuja, kun taas negatiiviset tunteet ovat kielteisiä ja vahingollisia. Tilanne, jossa lapsi hyväksyy ainoastaan vain positiiviset tunteensa, voi tilanne aiheuttaa hänelle ahdistusta ja syyllisyyttä. Kiukku, viha ja suru ovat kuitenkin kaikille yhteisiä ja luonnollisia ja toimivat myös voimavarana. (Peltonen – Kullberg-Piilola 2000: 31, 33–34.)

Puolimatkan (2010: 79) mukaan varhaiskasvatuksella on erityisen merkittävää huomioida lapsen kasvatuksessa se, että aggressiiviset tunteet ovat sallittuja ja oikeutettuja. Lapsi kokee itsensä arvokkaaksi, jos hän saa ilmaista omat tunteensa, halunsa ja kokemuksensa. Lapsi kehittyy persoonallisesti omaksi itsekseen, jos lapsen kasvattajat kiintyvät häneen ehdoitta ja hyväksyvät hänet sellaisena kuin hän on.

Sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin vaikuttavat siis ikätasoinen sosiaalisten taitojen kehittyminen, temperamentti, itsesäätely sekä moraalikehitys. Olemme aikaisemmin todenneet, että aikuisen ohjauksella on suuri rooli lasten sosiaalisten taitojen harjoittelussa ja oppimisessa. Tarkastelimme myös aggressiivisuutta, joka voidaan nähdä sosiaalisten taitojen puutteellisuutena ja vastakohtana.

4 Menetelmät

Seuraavaksi esittelemme menetelmät: osallisuus, narratiivisuus sekä kuvien käyttö, mitkä näkyivät työskentelytavoissamme pienryhmähetkillä kuvatarinaa käsiteltäessä. Lasten osallistumismahdollisuus pienryhmähetkillä voidaan tuoda esille narratiivisin keinoin, jolloin lasten omia kertomuksia ja ajatuksia huomioidaan toiminnassa. Osallisuus, narratiivisuus ja kuvien käyttö täydentävät toisiaan, koska menetelmät lisäävät lasten omaa pohdintaa, elävöittävät toimintaa ja mahdollistavat sosiaalisten taitojen opetteluun.

4.1 Osallisuus

Pienryhmähetkien toiminnan onnistumisen kannalta oli erityisen tärkeää, että kiinnitimme huomiota lasten osallisuuteen. Olennaista pienryhmähetkillä oli, että lapset saivat osallistua mukaan toimintaan omaehtoisesti pohtimalla sekä jakamalla ja oppimalla asioita muiden lasten ja aikuisten kanssa. Osallisuutta korostamalla lasten ääni saadaan kuuluville ja he uskaltavat ilmaista omia mielipiteitään.

Sáez (1994) toteaa, että osallisuus on keskeinen käsite sosiaalipedagogisessa kasvatuksessa. Kasvatus on kommunikaatiota, jolla on oma kehityskulku. Kasvatusta voidaan luonnehtia parhaiten osallistujien vuorovaikutuksen välityksellä kehittyvään sosiaaliseen rakennelmaan, mikä ei ole ennalta suunniteltua teknistä toteuttamista. Sosiaalinen rakennelma koostuu kulttuurisista ja historiallisista tekijöistä sekä henkilökohtaisesta todellisuudentulkinnasta. Kasvatuksen ja opetuksen tulee olla vuorovaikutteista toimintaa. (Hämäläisen – Kurjen 1997: 180 mukaan.)

Kumpulainen ym. (2010) mainitsevat, että osallistuessaan ihminen oppii monenlaisia taitoja. Ihminen oppii ilmaisemaan mielipiteensä, antamaan apua muille ja on myös itse valmis vastaanottamaan apua toisilta. Osallistuessaan ihminen voi vaikuttaa asioihin ja samalla hänelle muodostuu käsitys itsestään. Ihminen huomaa, että hänellä on sekä oikeuksia että velvollisuuksia, jotka tulee hoitaa tilanteiden edellyttämällä tavalla. Osallistuessaan ihminen oppii tulkitsemaan, että muut ympärillä olevat ihmiset arvostavat hänen mielipiteitään, taitojaan, tietojaan, tunteitaan ja ajatuksiaan. (Parikka-Nihdin mukaan 2011: 36.)

Lapsella on oikeus tulla kuulluksi aidosti arjen eri tilanteissa, esimerkiksi leikkitalanteissa. Aikuisen tulee olla kiinnostunut lapsen asioista ja samalla hän kannustaa lapsen kiinnostusta kyseiseen olevaan asiaan. Lasten osallisuus on tärkeää saada esille ja sitä voidaan edistää luomalla tarvittavat puitteet. (Parikka-Nihti 2011: 38.)

Lapsiryhmässä opitaan monenlaisia taitoja, kuten itsepuolustusta ja oman asemansa vahvistamista. Ryhmässä lapsi testaa ja harjoittelee sanoja, eleitä, asentoja ja kosketuksia, joita hän ei voi harjoitella kotona. Lapsi oppii vertaisryhmässä leikkejä, jolloin hän saa samankaltaisuuden kokemuksia. Yleensä samanikäiset lapset pitävät samoista leikeistä, joten tärkeää on osallisuus, yhdessäolo ja yhteisymmärrys. Ryhmäkuri ja

ryhmän paine voivat aiheuttaa tilanteen, jossa yksittäinen ryhmän jäsen tekee jonkun teon, joko positiivisessa tai kielteisessä mielessä. Toimivan ryhmän edellytyksenä on se, että jokainen ryhmän jäsen saa olla sellainen kuin hän on ja ryhmän jäsenet tukevat toisiaan. Ryhmässä lapsi oppii tuntemaan omia vahvuuksiaan ja mahdollisuuksiaan, kuten ryhmätyötaitoja, ja huolehtimaan myös itsestään. Näin ollen päiväkodissa lapset muodostavat erilaisia ryhmiä, joissa on omanlaisensa yhteishenki ja osallistumismahdollisuus. (Cacciatore 2010: 38–39.)

Yhteisössä on merkittävää, että jokainen saa mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa toiminnan kehittämiseen omalla tavallaan. Lapset ovat kekseliäitä ideoimaan ja voivat toimia asiantuntijoina omasta näkökulmastaan. Osallisuutta voidaan lisätä ottamalla käyttöön erilaisia osallistavia ja toiminnallisia menetelmiä, joihin voi osallistua vapaa-
muotoisesti keskustelemalla ja ideoimalla. (Tast 2010: 42–43.)

4.2 Narratiivisuus

Pienryhmähetkillä tapahtunut kuvatarinatyöskentely liittyi narratiivisuuteen, sillä kuvatarinoiden aiheita käsiteltiin lasten omien kokemusten ja kertomusten kautta. Kuvatarinat käsittelevät arkipäivän haastavia tilanteita, joita lapset ovat voineet kokea omalla kohdallaan tai ympäristössään. Tarinat kertovat kolmesta hahmosta, jotka tarvitsevat neuvoja, kuinka käyttäytyä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Narratiivisessa työskentelyssä on merkittävää henkilöiden omat kertomukset ja tarinat.

Hänninen ja Valkonen (1998) toteavat, että narratiivisuuden lähtökohtana on ajatus, että tarinat ovat ihmisen sisään rakennettu ja luonnollinen tapa jäsentää elämäänsä, kokemuksiaan ja itseään. Tarinat ja kertomukset luovat johdonmukaisuutta, jatkuvuutta ja eheyttävät elämää. Hänninen (2000) mainitsee, että narratiivisessa tutkimuksessa käytetään ymmärryksen välineinä narratiivin, tarinan ja kertomuksen käsitteitä ja aineisto koostuu kirjoitetuista ja puhutuista tarinoista. (Laitisen – Uusitalon 2008: 110–112 mukaan.)

Gergen (1994) korostaa tarinoiden päämäärää, joka on tila, johon pyritään tai jota välitetään. Tavoitteen arvon määrittelyyn vaikuttavat ympäristön ja kulttuurin arvot, johon tapahtumat sijoittuvat. Hänen mukaan kertomuksien kautta pyrimme tekemään ajatuk-
siamme ja toimintaamme itsellemme ja muille ymmärrettäviksi. (Rantalan 2008: 10–11, 13 mukaan.)

Tarinoiden avulla lapsi voi omien mielikuviansa avulla käydä läpi henkilökohtaisia vaikeuksia tai menetyksiä. Lapsi voi löytää omista elämäkokemuksistaan samankaltaisuutta satujen henkilöihin, kuten ihmisiin, eläimiin tai satuhahmoihin. Tarinat voivat rohkaista, lohduttaa ja ilahduttaa. Tarinat voivat synnyttää ongelmiin ratkaisuja, onnistumisia, odotuksia ja toiveita. Tarinan toimimisen edellytyksenä on, että lapsi on kiinnostunut tarinasta ja syventyy siihen. Tämä lisää lapsen omaa pohdintaa erilaisista asioista ja antaa mahdollisuuden käsitellä vaikeita tunteita. (Ylönen 2008: 4–5.)

4.3 Kuvat

Kuvatarina sisältää selkeitä A4 -kokoisia valokuvia tarinassa esiintyvistä hahmoista erilaisissa vuorovaikutustilanteissa (liite 2). Näiden kuvien avulla herätellään lasten havainnointia, mielikuvitusta sekä kriittistä pohtimista. Kuvatarinamme kuvissa esiintyy kolme hahmoa: Nalle-Kalle, Tiina ja Mambo, joiden tekemisiin lapset voivat samaistua. Tarkoituksena on, että hahmot kannustaisivat lapsia pohtimaan ja ratkaisemaan sosiaalisesti haastavia tilanteita. Pienryhmähetkien toiminnan selkeyttämiseksi käytimme myös toimintaa kuvaavia kuvia sekä kuvallisia sääntökortteja.

Varhaiskasvatuksessa perusvälineenä voidaan pitää kuvakirjoja, jotka ovat saaneet merkittävän aseman päiväkodeissa. Kuvakirjojen kuvissa on yleensä joitain tapahtumia tai toimintoja, mikä kuvaa narratiivisuutta. Kuvat voivat olla osa tarinaa, jotka muuttuvat eläväiseksi muotojen, värien ja viivojen avulla. Kuvakirjan kuvista lapsi voi opetella, että kuvat esittävät jotain tiettyä asiaa. Kuvista voidaan keskustella yhdessä ja kuvia voidaan nimetä sekä kuvia voi katsella yhä uudestaan. Havainnoimalla tarinan kuvaa lapsi oppii yhdistämään kuvan kuultuun tarinaan, mikä kehittää myös lapsen kriittistä ajattelua. Lapsi harjoittelee visuaalista lukutaitoaan tulkitsemalla ja katsomalla kuvia. Lapsen kiinnostus voi herätä tekstiä kohtaan ja hän haluaa tietää, mitä kirjassa lukee. Yhteiset lukuhetket tuottavat iloa, oivalluksia elämään ja kehittävät samalla lapsen kielitaitoa. (Suojala 2002: 121–122.)

Kirjoissa olevien kuvien avulla voidaan yhdessä keskustella omista tunteista ja harjoitella tunteiden sanottamista. Kuvakirjoissa voidaan käsitellä monenlaisia aiheita, esimerkiksi hyväksytyjä toimintatapoja erilaisten ihmisten kanssa, toisten huomioimista ja välittämistä, yksinäisyyttä, pelkoa, surua, vaikeita tilanteita perheessä ja lasten kesken.

Yleensä kuvakirjoissa esiintyvien eläinhahmojen avulla käsitellään ihmisten elämää. (Suojala 2002: 125.)

Pienryhmähetkille valitsimme toimintaamme sopivat kuvakortit selventääksemme pienryhmähetkien rakennetta. Kuvakortteihin oli painettu selkeä toimintaa esittävä kuva, josta lapset näkivät, mikä leikki oli kyseessä ja missä järjestyksessä leikit etenivät. Pienryhmähetket noudattivat myös tiettyjä sääntöjä, jonka vuoksi käytimme niitä varten selkeitä kuvallisia sääntökortteja. Kuvakortit lisäsivät lasten turvallisuutta ja tapahtumien ennakoitua. Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2012) mukaan tapahtumien kulkua esittävät kuvat lisäävät lasten omatoimisuutta ja oman toiminnan säätelyä. Säännöllisyys luo ennakoitavuutta ja vähentää levottomuutta.

5 Narratiivinen työkalu

Narratiivinen työkalu on 18 -sivuinen kansiomallinen kuvatarina, jonka alkuun on painettu käyttöohjeet. Kuvatarina ohjeineen on tarkoitettu päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön. Kasvatushenkilöstöllä tarkoitamme päiväkodissa työskenteleviä henkilöitä, joilla on lähihoitajan, sosionomin (AMK) tai lastentarhanopettajan koulutus. Kuvatarinan tarkoituksena on, että sen avulla viisi-kuusi-vuotiaat lapset voivat opetella pienryhmässä sosiaalisia taitoja kasvattajan ohjauksessa. Keltikangas-Järvisen (1998: 108) mukaan, lapsi oppii keskimäärin viiden vuoden iässä ymmärtämään, miten hänen on käytäyttyävä erilaisissa tilanteissa ja ottamaan samalla oikeanlaisen roolin itselleen. Mannerheimin lastensuojeluliiton (n.d. a) mukaan lapsi pohtii kehitysvaiheensa mukaisesti tässä iässä hyvän ja pahan eroavaisuuksia.

Kuvatarinaa on tarkoitettu käsiteltävän lasten kanssa pienessä ryhmässä, koska pienryhmätyöskentely mahdollistaa lapsen yksilöllisen kohtaamisen ja osallisuuden. Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2012) mukaan lapsen osallisuus vaatii kasvattajalta kuulemista ja kuuntelemista. Kasvattajan tehtävänä on tukea lasten oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta, pyrkimyksenä edistää lasten aktiivisuutta, itseohjautuvuutta ja luovuutta. Kasvattajan on tarjottava mielenkiintoisia haasteita ja ongelmia, jolloin lapselle kehittyy positiivinen kuva itsestään oppijana. Hyvässä oppimisympäris-

tössä on kannustava ilmapiiri, jossa sallitaan erilaiset tunteet. Ympäristössä on keskeistä hyvät ja monipuoliset vuorovaikutussuhteet lasten ja aikuisten välillä.

Kuvatarinan avulla voidaan pohtia moraalikysymyksiä ja yhteisiä sääntöjä. Tarinoissa käsitellään erilaisia tunteita ja sosiaalisia tilanteita sekä toimintamalleja, joiden avulla voidaan opetella sosiaalisia taitoja. Kuvatarina antaa mahdollisuuden lasten kanssa analysoida tarinassa esiintyvien hahmojen kautta aggressiivista käyttäytymismallia ja luoda sen tilalle uusia hyväksyttäviä vaihtoehtoja. Kuvatarinatyöskentely lapsiryhmässä luo mahdollisuuden lasten yhteiselle ihmettelulle, neuvottelulle ja oman tiedon jakamiselle muiden kanssa. Tarinat ovat kirjoitettu runon muotoon, koska lapset pitävät lorujen ja runojen rytmistä.

Runojen ja lorujen toistot kuvaavat alkukantaista rytmiä, esimerkiksi kuvainnollisesti sama toisto on hengityksessä tai kävelyssä. Rytmistö toistuu myös arjessa, vaikka päiväkodissa, joka luo lapselle turvaa ja antaa kehykset arkeen. Lorut, riimit ja runot kehittävät lapsen muistia, kieltä ja leikkiä. Kansasaduissa on kerrottu usein kolmeen kertaan sama asia, mikä viehättää lasta, koska hän voi ennakoida miten satu etenee. Lorut ja sadut voivat olla humoristisia, joka voi olla myös kantava voima arjessa. (Arvola – Mäki 2009: 36–37, 39, 41.)

Runojen välityksellä voidaan käsitellä erilaisia elämäntilanteita, mikä avaa uusia näkemyksiä asioihin. Runojen kautta voidaan asettua toisen osapuolen asemaan, joka voi lisätä ymmärrystä toisen osapuolen tilanteesta. Ymmärrys voi antaa mahdollisuuden esimerkiksi anteeksi antamiseen. (Mäki 2009: 246–247.)

Kuvatarinoiden runot sisältävät samankaltaisuutta ja toistettavuutta, muun muassa samanlaisten kysymysten muodossa. Kysymysten tarkoitus on, että tarinoissa ei esiintyisi valmiita vastauksia sosiaalisiin ongelmatilanteisiin, vaan ne herättäisivät lapsia itse pohtimaan ratkaisuja. Poikkeuksen (2011: 87–88) mukaan kysymysten avulla voidaan pohtia sosiaalisia taitoja, kuten millä tavoin lapsi suhtautuu keskustelu- ja ongelmaratkaisutilanteisiin, vuoron odottamiseen tai turhautumiseen.

Testasimme kuvatarinan toimivuutta vantaalaisessa päiväkodissa pienryhmähetkien muodossa yhteensä viisi kertaa. Havainnoimme pienryhmähetkillä kuvatarinan toimivuutta käytännössä ja teimme siihen lopuksi muutoksia lapsilta ja erityislastentarhanopettajalta tulleiden huomioiden ja palautteen pohjalta. Kehitimme kuvatarinan käyttö-

ohjeet opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden jälkeen. Kuvatarinoissa käsiteltiin sosiaalisen kompetenssin lähes kaikkia osa-alueita, joiden pohjalta valitsimme myös pienryhmähetkien erilliset tavoitteet.

5.1 Toiminnan suunnittelu ja työnjako

Otimme puhelimitse yhteyttä erääseen Vantaalla sijaitsevaan päiväkotiin ja sovimme päiväkodin erityislastentarhanopettajan kanssa alustavasti toiminnan toteutuksesta. Sähköpostin välityksellä lähetimme erityislastentarhanopettajalle ja päiväkodin johtajalle alustavan opinnäytetyömme arvioitavaksi. Päiväkodin erityislastentarhanopettaja toiveesta toimintahetkille osallistuvia lapsia kysyttiin esikouluryhmästä, jossa oli esiintynyt levottomuutta ja aggressiivista käytöstä.

Kävimme tutustumassa päiväkodin tiloihin. Keskustelimme pienryhmähetkien toiminnan sisällöstä ja osallistuvista lapsista erityislastentarhanopettajan kanssa. Esittelimme hänelle opinnäytetyömme teoreettiset lähtökohdat, jotka tulisivat näkymään pienryhmähetkien tavoitteissa ja toimintatavoissa. Sovimme myös, että viisi pienryhmähetkeä olisi sopiva määrä, koska se mahdollisti kokonaisvaltaisesti sosiaalisen kompetenssin osa-alueiden hyödyntämisen pienryhmähetkillä. Pienryhmähetkiin suunnittelimme osallistuvan yhteensä neljä 6-vuotiasta lasta, koska pieni osallistujamäärä mahdollistaa kiinteään vuorovaikutuksen lapsen kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2010: 217.)

Pienryhmähetket toteutimme siten, että toinen opinnäytetyöntekijöistä havainnoi ja kirjasi pienryhmähetkien tapahtumat ja toinen ohjasi toimintaa suunnitellun perusrungon mukaisesti. Havainnoijana ja kirjurina toiminut opinnäytetyöntekijän tehtävänä oli purkaa pienryhmähetken kulku kirjalliseen muotoon heti toiminnan jälkeen. Asetettujen tavoitteiden, niiden arvioinnin sekä toiminnan ja kuvatarinan kehittämisen kannalta on tärkeää havainnoida ja kirjata pienryhmähetkien tapahtumat. Poikkeuksen (2011: 87–88) mukaan otollisia havainnointitilanteita ovat ongelmaratkaisu-, kuuntelemis- ja keskustelutilanteet, jossa lapset ovat yhdessä. Sosiaaliset ja sosiokognitiiviset taidot paljastuvat erityisesti näissä tilanteissa. Jokaiselle pienryhmähetkelle valitsimme joko yhden tai kaksi tavoitetta sosiaalisen kompetenssin eri osa-alueiden aiheista, koska se oli selkeämpää aiheen rajaamisen, havainnoinnin, tavoitteiden ja arvioinnin kannalta. Pienryhmähetkien tavoitteita olivat sosiaalisesta kompetenssista seuraavat osa-alueet: itsesäätely, sosiaaliset taidot, sosiokognitiiviset taidot, tunnetaidot ja osallisuus.

Pienryhmähetkien ohjaamista helpottamaan loimme yhteiset säännöt ja valitsimme Papunetin kuvapankista sopivia toimintaa kuvaavia kortteja sekä sääntökortteja, joita emme julkaise tekijäoikeuksista johtuen tässä työssä. Mannerheimin lastensuojeluliiton (n.d. b.) mukaan säännöt luovat lapselle fyysistä ja psyykkistä turvallisuuden tunnetta. Säännöt tukevat lapsen sisäistä itsesäätelyä ja opettavat itsehallintaa. Lapsi oppii huomioimaan toisten tarpeita, yhteisiä pelisääntöjä ja hoitamaan yhteisiä velvollisuuksia.

Suunnittelimme pienryhmähetkien toteutuvan aamuisin noin kaksi kertaa viikossa ja niiden kestävän 30 minuuttia. Suunnittelimme päiväkodin erityislastentarhanopettajan osallistuvan jokaiseen pienryhmähetkeen, koska hän on tuttu aikuinen ryhmämme lapsille ja siten luo turvallisuudentunnetta lapsiin. Pienryhmähetket pidettiin aina samaan aikaan ja samassa tilassa. Tarkoituksena oli luoda lapsille turvallinen ilmapiiri, jolloin he uskaltaisivat osallistua mukaan toimintaan. Tast (2007: 43) toteaa, että turvallisessa ja kannustavassa ilmapiirissä yksilön vahvuudet tulevat paremmin esille, joita voidaan hyödyntää yhteisessä toiminnassa.

Erityislastentarhanopettajan kanssa käytyjen keskustelujen sekä muistiinpanojen avulla kehitimme toimintaamme aina seuraavaa pienryhmähetkeä varten. Erityislastentarhanopettajan tehtävänä oli seurata ja arvioida pienryhmähetkiä ja kuvatarinaa, sekä ohjata toimintaa tarvittaessa. Häneltä saimme toiminnan tavoitteiden toteutumisesta suullisen arvioinnin jokaisen pienryhmähetken jälkeen. Pienryhmähetkien jälkeen käytyjen arviointikeskustelujen pohjalta kehitimme toimintaamme saadun palautteen perusteella. Lopuksi arvioinnin tukena erityislastentarhanopettajalla oli käytössään arviointikysymykset (liite 4), jonka avulla hän arvioi kuvatarinan toimivuutta ja pienryhmähetkien tavoitteiden toteutumista.

5.2 Toiminnan toteutus

Toteutimme kahden viikon aikana viisi pienryhmähetkeä, koska se mahdollisti käsittelemään kokonaisvaltaisesti sosiaalisen kompetenssin osa-alueita. Toimintaamme pienryhmähetkillä ohjasi suunnittelemamme perusrunko, jonka esittelemme seuraavaksi.

Pienryhmähetkien alussa lauloimme ja leikimme yhdessä Liinalaulun alkuperäisenä sävellyksenä (Alho – Perkiö 1988: 17, 67). Laulun sanat ovat muokattu tutustumislaululeikiksi (Helsinki Regio 2012), minkä mukaan leikimme. Omalla vuorollaan jokainen

vieritti pallon haluamalleen leikkijälle. Tämän leikin tarkoituksena oli tutustuminen toisiin, joka oli olennaista turvallisen ilmapiirin luomiselle.

Leikimme liikunnallisen Kommervenka -leikin (Alho – Perkiö 1988: 9, 64) sekä laulu-leikin A Ram Sam Sam. (Alho – Jaantila – Perkiö 1991: 43.) Leikkien tarkoituksena oli purkaa energiaa, jotta lapset jaksaisivat seuraavaksi istua omille paikoilleen ja kuunnella kuvatarinaa.

Seuraavaksi ohjaaja luki kuvatarinasta yhden tarinan ja näytti samalla kuvan lapsille. Tämän jälkeen tavoitteiden mukaisesti ohjaaja keskusteli yhdessä lasten kanssa tarinan tapahtumista. Lopuksi ohjaaja luki kuvatarinasta kiitosrunon, joka laulettiin räp - laulun muodossa (liite 3). Laulun tarkoituksena oli, että lapsille jäisi hyvä muisto ja he osallistuisivat mielellään seuraaville pienryhmähetkille. Jokaisella pienryhmähetkellä mukana olivat kuvatarinassa esiintyvät hahmot Nalle-Kalle, Tiina sekä Mambo, koska ne toivat tarinaa elävämmäksi ja niiden avulla voitiin esittää konkreettisesti sosiaalisia vuorovaikutustilanteita. Seuraavaksi esittelemme yksittäisten pienryhmähetkiemme tavoitteet ja sisällön.

5.2.1 Impulssien hallinta

Olimme valinneet sosiaalisesta kompetenssista itsesäätely ja tunnetaidot osa-alueen, erityisesti impulssien hallinnan (kuvio 1). Tavoitteena oli opetella yhdessä lasten kanssa impulssien hallintaa keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa, millä tavoin voi hallita omaa käyttäytymistä.

Kasvatuksen tavoitteena on ohjata ja tukea lasta itsekontrolliin ja opettaa häntä itse hallitsemaan käyttäytymistään. Lapsen palkintona on mielihyvä, jonka hän saavuttaa oppiessaan itsesäätelyä ja asettaessaan sääntöjä itselleen. (Keltikangas-Järvinen 2010: 232.)

Tavoite liittyi kuvatarinassa seikkailevan Nalle-Kallen ongelmaan, tönimiseen. Pohdimme lasten kanssa valmiiksi mietittyjä tarinaan liittyviä avainkysymyksiä: ”Millä tavoin Nalle-Kallen ongelma voitaisiin ratkaista?”, ”Miksi Nalle-Kalle töni muita puurojonossa?”, ”Millä tavoin Nalle-Kallen tulisi menetellä?”

Kuvatarina 1.

Puurojonossa Nalle-Kalle muita tönii, se yskii ja köhii.

Nalle-Kalle aukoo suutaan ja muille se huutaa.

Nalle-Kalle haluaa etuilla, mikä sillä oikein on?

Haluaako Nalle-Kalle jo muonaa?

Nalle-Kalle huutaa tuokaa ruokaa, kaikki saavat ruokaa.

Mikä Nalle-Kallea vaivaa?

Mitä tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle rauhassa seisoa vois?

Nalle-Kalle-tarinaa kuullessaan lapset olivat ensin ihmeissään Nalle-Kallen tekemisistä, jonka he näyttivät yllättyneillä ilmeillään ja ihmettelevillä huokaisuilla. Tarinan jälkeen yksi lapsista sanoi heti, että haluaa kuulla tarinan uudestaan. Tarina luettiin uudestaan ja siitä keskusteltiin. Ohjaaja kysyi, mitä Nalle-Kallen olisi pitänyt tehdä toisin? Lapset vastasivat: *”Pitää rauhoittuu”, ”Pitää olla jonossa ja jonkun antaa ruokaa” ja ”Pyytää rauhallisesti: Tuokaa ruokaa.”*

Keskustelun jälkeen lapsille annettiin eläinhahmot käsiinsä ja niiden avulla he näyttivät, miten seisotaan jonossa tönimättä ja tuuppimatta. Lopuksi lauloimme kiitosrunon räpin muodossa kahteen kertaan lasten toivomuksesta (liite 3). Ensimmäiseen hetkeen kului aikaa 45 minuuttia.

5.2.2 Yhteistyö

Olimme valinneet sosiaalisesta kompetenssista sosiaaliset taidot osa-alueen, erityisesti yhteistyön (kuvio 1). Tavoitteena oli pohtia lasten kanssa Nalle-Kallen ja Tiinan välistä ongelmaa ja opetella yhteistyötaitoja keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa.

Aikuisen tulee järjestää tilanteita, joissa lapsi saa mahdollisuuden antaa apua sekä ottaa sitä vastaan. Tarkoituksena on antaa lapselle mahdollisimman paljon positiivisia kokemuksia muiden kanssa toimimisesta, joka lisää mielihyvän tunnetta ja kehittää sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010: 46–47.)

Tavoite liittyi kuvatarinassa esiintyneeseen ongelmaan, jossa Nalle-Kalle repii Tiinan tassusta laukun. Pohdimme lasten kanssa valmiiksi mietittyjä tarinaan liittyviä avainkysymyksiä: ”Millä tavoin Nalle-Kallen ja Tiinan tulisi menetellä?”, ”Miltä Tiinasta mahtoi tuntua?”, ”Ovatko lapset kokeneet samanlaisia asioita kuin tarinassa?”, ”Miten voisi toimia toisella tavalla?”

Kuvatarina 2.

Nalle-Kallen ystävällä Tiinalla kiva laukku on,
 aivan uusi ja verraton.
 Tiinan turkkikin niin siloinen, Tiina ompi iloinen.
 Nalle-Kalle hampaitaan jo narskuttaa, Tiinan laukun se haluaa.
 Laukku kun on niin ihana ja Tiinan se on.
 Mitä tehdä Nalle-Kalle nyt vois?
 Jo huutaa Nalle-Kalle Tiinalle ja Tiina huutaa Miinalle.
 Tiinan tassusta Nalle-Kalle laukun repiä vois,
 sillä tavoinko se Nalle-Kallella ois?
 Ystäville tuli riita, joka on tosi iso riita.
 Mitä tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle iloinen ois?

Lapset alkoivat keskustella aiheesta: ”*Tuntui pahalta*”, ”*Pitää pyytää lainaksi*”, ”*Miksi se on ilkeä?*” Keskustelimme myös edellisen kerran tarinasta, jossa Nalle-Kalle töni toisia puurojonossa. Lapsilta kysyttiin olivatko he kokeneet tönimistä? Ovatko he joskus itse tönineet muita? Lapset alkoivat kertoa omia kokemuksiaan tönimisestä ja osa heistä myönsi itse tönineen muita. Lapset kertoivat, kuka heitä oli töninyt ja se oli tuntunut pahalta. Lopuksi lauloimme lasten pyynnöstä kiitoslaulu -räp kahteen kertaan. Aikaa kului 50 minuuttia.

5.2.3 Toisen asemaan asettuminen

Olimme valinneet sosiaalisesta kompetenssista sosiokognitiiviset taidot, erityisesti, toisen asemaan asettumista (kuvio 1). Tavoitteena oli opetella huomioimaan toisia, keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla yhdessä tarinaa lasten kanssa.

Kasvavan lapsen on oleellista oppia ymmärtämään omia ja muiden tunteita sekä tiedostamaan, että muut ovat tunteneet samalla tavalla kuin hän. Vähitellen lapselle kehittyy kyky ymmärtää, miltä toisesta tuntuu ja hän pystyy asettumaan toisen asemaan. (Peltonen – Kullberg-Piilola 2000: 19.)

Tavoite liittyi tarinaan, jossa Nalle-Kalle rikkoi toisten leikkejä. Pohdimme lasten kanssa valmiiksi mietittyjä tarinaan liittyviä avainkysymyksiä: ”Miksi Nalle-Kalle särkee ystävien leikit?”, ”Miksi Nalle-Kallella on paha olla?”, ”Mitä Nalle-Kallen tulisi tehdä, että pääsisi mukaan ystävien leikkiin?”, ”Millä tavoin ystävykset voisivat auttaa Nalle-Kallea?”

Kuvatarina 3.

Nalle-Kalle haluaa kiusata muita, sen paha olla on.

Ystävien leikit Nalle-Kalle särkee, Nalle-Kalle on olevinaan tärkeä.

Onko Nalle-Kallella järkeä, kun on niin tärkeä?

Mitä tehdä nyt vois, jotta paha mieli ois Nalle-Kallella pois?

Miksi Nalle-Kallella paha olla on? Mitä tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle iloinen ois?

Tarina luettiin lasten toivomuksesta kahteen kertaan, jonka jälkeen tarinasta keskusteltiin yhdessä. Lapset saivat ensin itse kertoa, mitä tarinassa tapahtui ja he kertoivat itse, minkälaisissa tilanteissa heidän leikkejään oli joskus häiritty. Mietimme yhdessä mikä voi johtaa toisten leikkien rikkomiseen? Ja saako niin tehdä? Keskustelimme siitä, että Nalle-Kalle ei ole ilkeä, vaan se ei tiedä, miten toimia ja tarvitsee apua voidakseen oppia uuden tavan tehdä asioita. Päädyimme yhdessä ratkaisuun, että Nalle-Kallen pitäisi pyytää nätisti saisiko se tulla leikkiin mukaan. Osa lapsista sai ottaa hahmon käteensä ja näyttellä tilannetta uudestaan, miten Nalle-Kalle pyytää päästä leikkiin mukaan ja toiset ottavat hänet leikkiin.

Keskustelimme myös edellisen kerran tarinasta. Lapset kertoivat: ”*Nalle tönäs, huusi*”, ”*Oli ilkeä.*” Sen jälkeen näyttelimme aikuisten kesken hahmojen avulla, kuinka Nalle-Kalle pyytää ja saa Tiinalta laukun nätisti lainaksi sekä miten Nalle-Kalle kiittää ja tulee iloiseksi. Lopuksi lauloimme räpin kaksi kertaa. Hetki kesti 45 minuuttia.

5.2.4 Tunteiden tunnistaminen ja säätely

Valitsimme sosiaalisesta kompetenssista tunnetaidot osa-alueen, erityisesti tunteiden tunnistaminen ja säätely (kuvio 1). Tavoitteena oli opetella kuvatarinan avulla yhdessä lasten kanssa sanoittamaan ja tunnistamaan pelon tunnetta sekä säätämään sitä.

Tarinoiden välityksellä lapsi oppii nimeämään erilaisia tunnetiloja, joita voidaan yhdessä pohtia aikuisen kanssa. Lapsen oppiessa nimeämään erilaisia tunteita, hän voi käsitellä niitä ajatuksissaan ja saada ne hallintaansa. Hänen täytyy tietää esimerkiksi onko hän surullinen, häpeissään tai peloissaan, joiden käsitteleminen edellyttää erilaista psyykkistä työtä. Sadut kehittävät lasta sanoittamaan tunteita sekä yhdistämään tilanteet sekä niihin kuuluvat tunteet toisiinsa. (Keltikangas-Järvinen 1998: 142–143.)

Tavoite liittyi tarinaan, jossa Nalle-Kallea pelottaa. Pohdimme lasten kanssa valmiiksi mietittyjä tarinaan liittyviä avainkysymyksiä: ”Mitä tarinassa tapahtui?”, ”Mitä pelkääminen tarkoittaa?”, ” Mitä olet joskus pelännyt?”, ” Mikä auttaa, kun pelottaa?”

Kuvatarina 4.

Nalle-Kallea pelottaa, sillä suuri hätä on.

Mikä sillä on?

Nalle-Kallen sydän kovasti pompottaa ja posketkin punoittaa.

Pelottaa, pelottaa aina vain pelottaa.

Mikä helpotuksen Nalle-Kallelle tois? Heitäkö kaverin pipon pois?

Mikä Nalle-Kallea pelottaa?

Mitä Nalle-Kalle tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle iloinen ois?

Tarinassa käsiteltiin pelko-tunnetta. Juttelimme pelosta lasten kanssa hyvin syvällisesti ja osa lapsista kertoi henkilökohtaisia asioita omasta perheestään ja elämäntilanteistaan. Lapset rauhoittuivat silminnähdessä kertomaan asioitaan ja kuuntelemaan muita. Hetki eteni luonnollisesti ja tunnelma oli rauhaista. Keskustelimme myös edellisen kerän tarinasta, jossa Nalle-Kalle rikkoi toisten leikit. Lapset kommentoivat tarinaa. *”Ei saa lyödä, tappaa, puristaa, kuristaa”, ”Pitää sanoa, sä voit leikkiä meidän kanssa.”* Lopuksi lauloimme räpin kahteen. Pienryhmähetki kesti 50 minuuttia.

5.2.5 Yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemus

Valitsimme sosiaalisesta kompetenssista osallisuuden osa-alueen (kuvio 1), josta erityisesti keskityimme yhteisöllisyyteen ja kuulumisen kokemukseen. Tavoitteena oli kuvatarinan avulla pohtia yhteisöllisyyttä keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla yhdessä tarinaa lasten kanssa.

Yhteisöllisyys nähdään yksilöiden yhteenkuulumisen tarpeen arvostamisena ja tunnustamisena. Osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuus lisäävät yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys on toisten huomioimista ja kuulemista, joka lisää yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia ja voimavaroja. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2013.)

Tavoite liittyi tarinaan, jossa Nalle-Kallella ei ollut ystävää. Pohdimme lasten kanssa valmiiksi mietittyjä tarinaan liittyviä avainkysymyksiä: ”Mitä tarinassa tapahtui?”, ”Minkä takia Nalle-Kalle oli vihainen?”, ”Mitä tarkoittaa yksin oleminen?”, ”Miksi muut eivät halua leikkiä Nalle-Kallen kanssa?”, ”Mitä pitäisi tehdä?”

Kuvatarina 5.

Yksin ei tahdo Nalle-Kalle olla, Nalle-Kalle haluaisi leikkiä.

Nalle-Kalle leikkiin pyytää mukaan, jonkun joka ei ole kukaan?

Nalle-Kalle yksin on. Se vihainen on. Nalle-Kalle hyppii tasajalkaa. Polkee jalkaa.

Miksi kukaan ei halua leikkiä Nalle-Kallen kanssa?

Nalle-Kalle haluaa höyryt pihalle kiehua ja potkia ja riehua.

Nalle-Kalle yksin on. Mitä tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle rauhallinen ois?

Lapset kertoivat omia kokemuksiaan yksinäisyydestä sekä heidän omassa ryhmässään olevasta lapsesta, joka leikkii usein yksin. Pohdimme, miksi kyseinen lapsi jää usein leikkien ulkopuolelle? Miltä yksinäisyys mahtaa hänestä tuntua? Ja mitä voisimme tehdä, jotta hän pääsisi mukaan leikkeihin?

Otimme huomioon lasten omia mielipiteitä ja ajatuksia pienryhmähetkien sisällöstä ja toiminnasta. Viimeisellä pienryhmähetkellä toteutimme lasten toivomiaan asioita. Lapset toivoivat leikkejä sekä jokaisen tarinan käsittelyä uudelleen viimeisellä kerralla. Kävimme siis kaikki edelliset tarinat muutamalla sanalla läpi. Katsoimme tarinaan liittyvän kuvan ja muistelimme lyhyesti, mitä tarinassa tapahtui sekä mitä neuvoja annoimme

tarinassa seikkaileville hahmoille Nalle-Kallelle, Mambolle ja Tiinalle. Juhlistimme viimeistä kertaa herkuttelemalla kekseillä ja mehulla. Otimme piiriin mukaan myös tutut hahmomme, Mambon, Nalle-Kallen ja Tiinan, joille syötimme myös herkkuja muovilautasilta. Lopuksi lauloimme nalleräpin ja jaoimme lapsille nallekerhon diplomit (liite 3). Hetki kesti 50 minuuttia.

5.3 Työkalun kehittäminen

Kehitimme kuvatarinaa ja loimme sen käyttöön liittyvän ohjeistuksen pienryhmähetkien havaintojen sekä erityislastentarhanopettajalta ja lapsilta saatujen ehdotusten pohjalta. Muutimme kuvatarinassa olevia runoja sekä teimme selkeän kuvatarinaan liittyvän käyttöohjeen, joka auttaa päiväkodin kasvatushenkilöstöä käyttämään kuvatarinaa. Käyttöohjeet ovat kuvatarinan alkuun painettu ohjeistus päiväkodin kasvatushenkilöstölle, jossa kerrotaan, miten kuvatarinaa käytetään. Käyttöohjeessa otetaan kantaa siihen kuka kuvatarinaa voi käyttää, ketkä siitä hyötyvät ja millaisessa tilanteessa sitä voidaan käyttää. Käyttöohjeessa on esitelty jokaisen pienryhmähetken yksittäiset tavoitteet ja tarinoihin liittyvät avainkysymykset. Käyttöohjeeseen on lisätty sosiaalisen kompetenssin lähdetiedot sekä opinnäytetyömme sähköinen osoite (liite 2).

Kirjasimme käyttöohjeeseen erityislastentarhanopettajan ehdottamia asioita, jotka auttavat käyttämään kuvatarinaa. Erityislastentarhanopettajan mielestä tarinan luvun jälkeen on hyvä käydä lasten kanssa läpi tarinan tapahtumat, niin että lapset ymmärtävät sosiaalisen ongelmatilanteen ja hahmojen tekemiset. Vaikeasti ymmärrettävät sanat on hyvä käydä lasten kanssa läpi niin, että he varmasti ymmärtävät niiden merkitykset. Tarinan lopuksi on hyvä painottaa onnellista loppua, jolloin sosiaalinen ongelmatilanne on ratkottu ja ystävykset voivat jatkaa arkeaan iloisesti yhdessä. Onnellinen loppu on hyvä näkyä vahvasti jokaisen tarinan jälkeen. Nämä erityislastentarhanopettajan ehdotukset liitimme käyttöohjeisiin (liite 2).

Muutokset kuvatarinassa 1:

Tarinassa, jossa Nalle-Kalle tönäi muita jonossa, erityislastentarhanopettajan mielestä olisi voinut ottaa enemmän huomioon myös muut hahmot, jotka olivat asettuneet puurojonoon. Yleensä päiväkodin jonotilanteessa yksi lapsi ei aiheuta tönimistä, vaan siihen osallistuvat myös muut. Päätimme muuttaa tarinaa siten, että Nalle-Kalle ei tönäisi

jonossa yksin vaan rauhaton tilanne jonossa syntyy kaikkien hahmojen yhteisvaikutuksesta (liite 2).

Muutokset kuvatarinassa 2:

Tarinassa, jossa Nalle-Kalle repii toisen tassusta laukun, erityislastentarhanopettajan mielestä olisi ollut hyvä vastuuttaa myös toista osapuolta. Yleensä arjen tilanteissa päiväkodissa, jossa toisen kädestä viedään jotakin, on myös toinen osapuoli edesauttanut tilannetta luisumaan riidaksi. Kiinnostavan lelun omistaja on yleensä koreillut ja ylpeillyt suhteettomasti lelustaan, jolloin toinen siitä ärsyyntyneenä napannut lelun hänen kädestään. Lapset ihmettelivät myös, miksi Nalle-Kalle on taas ilkeä. Päätimme muotoilla tarinaa uudeksi siten, että tarinan toinen osapuoli Tiina ylpeilisi ensin uudella lelullaan ja Nalle-Kalle nappaisi lelun vasta sen jälkeen sen tassusta (liite 2).

Muutokset kuvatarinassa 3:

Tarinassa, jossa Nalle-Kalle rikkoo toisten leikit, erityislastentarhanopettajan mielestä olisi hyvä tuoda esille myös muiden hahmojen käyttäytyminen. Olisi hyvä huomioida etteivät lapset leimaisi Nalle-Kallea ainoaksi syylliseksi ongelmiin. Tarinaan olisi hyvä lisätä enemmän yhteistä pohdintaa kaikkien ystävysten käyttäytymisestä. Huomasimme myös itse, että lapset alkoivat nimittää Nalle-Kallea ilkeäksi. Tarinaa muutettiin siten, että muut hahmot vaikuttivat tilanteeseen vahvemmin (liite 2).

Muutokset kuvatarinassa 4:

Tarinassa, jossa Nalle-Kalle tunki pelkoa ja huitaisi pipon toisen päästä pois, oli erityislastentarhanopettajan mielestä liian laimea teko ilmentämään pelon tuntemuksia. Ryhmässä on nähty vastaavanlaisia tilanteita, joissa lapset ovat reagoineet vahvemmin. Päätimme muuttaa tarinaa siten, että Nalle-Kalle toimisi tilanteessa hieman radikaalimmin. Lapset toivat myös esille kertomuksissaan vahvasti kuvassa näkyvän toisen hahmon, Mambon ja ajattelivat heti pelon johtuvan jollakin tapaa siitä. Tarinaan ajatelimme lisätä vahvemman teon ilmaista pelkoa. Päätimme muuttaa tarinaa loogisemmaksi ja antaa Mambolle vahvemman roolin tarinassa pelon synnyttäjänä lasten esille tuoman näkökulman johdosta (liite 2).

Muutokset kuvatarinassa 5:

Tarinassa Nalle-Kalle potee yksinäisyyttä. Erityislastentarhanopettajan mielestä tarinassa jäi liian laimeaksi muiden kavereiden osallisuus Nalle-Kallen tilanteesta. Muiden vastuuta yhden ihmisen yksinäisyydestä olisi myös korostettava. Ajattelimme muuttaa tarinaa siten, että Nalle-Kallen ystävät olisivat jättäneet Nalle-Kallen yksin ja niille olisi lasten hyvä keksiä neuvoja, miten kaverista pidettäisiin huolta. Muutimme tarinoita palautteen ansiosta siten, että myös muut Nalle-Kallen ystävät olisivat vuorollaan vastuussa ongelmatilanteista (liite 2).

6 Arviointi

Seuraavaksi arvioimme narratiivista työkalua sekä pienryhmähetkien toimintaa, joiden arvioimiseen myös erityislastentarhanopettaja osallistui (liite 4). Lopuksi arvioimme oppinäytetyön prosessin kulkua, asetettujen tavoitteiden toteutumista, valittuja teorioita sekä omaa työskentelyämme.

6.1 Työkalun arviointi

Luomamme työkalu on kuvatarina sekä sen käyttöön liittyvä selkeä ohjeistus (liite 2). Kuvatarinaa on helppo lukea, koska se on kansiomallinen ja sivut ovat helposti käännettävissä. Kuvatarinassa sivut aukeavat tavalla, jossa lapset näkevät tarinan kuvan ja lukija tekstin samanaikaisesti. Tarinan kuvat ovat selkeitä ja mielenkiintoa herättäviä. Kuvatarinan runot ovat mukaansa tempaavia, mutta osa runojen sanoista on vaikeasti ymmärrettäviä, joiden merkityksiä joutuu lapsille selittämään.

Kuvatarina on käytännönläheinen. Lapset alkoivat pienryhmähetken jälkeen harjoitella tarinan tilanteita omissa leikeissään ja samantyyppisissä ongelmatilanteissa he saattoivat muistella tarinassa esille tulleita ratkaisumalleja. Erityislastentarhanopettajan mukaan kuvatarinan kaltaisia sosiaalisia tilanteita syntyy päiväkodin arjessa paljon, mutta niitä analysoidaan liian vähän. Kuvatarinan avulla sosiaalisista tilanteista on helppo puhua ja se mahdollistaa niiden tarkemman analysoinnin lasten kanssa. Kuvatarina mahdollistaa tunteiden nimeämisen, tunnistamisen ja analysoimisen, mitkä auttavat

hyväksymään erilaisia tunteita. Lapsen on hyvä tietää, että myös muut tuntevat välillä samalla tavalla kuin hän ja vaikeistakin tunteista pääsee yli.

Kuvatarinaa voidaan käyttää päiväkodeissa kasvatushenkilöiden toimesta. Kuvatarinan avulla käsitellään tunteita, joten ohjaajalla on oltava käsitystä lasten tunnekasvatuksesta sekä valmiuksia keskustella lasten kanssa vaikeistakin tunteista ja asioista. Ohjaamista pienryhmähetkillä auttavat käyttöohjeisiin kirjoitetut avainkysymykset. Erityislastentarhanopettajan mielestä kuvatarina on hyödyllinen ja sitä voisi markkinoida muihin päiväkoteihin esimerkiksi erityislastentarhanopettajien yhteisissä kokouksissa.

Olisimme voineet mainita käyttöohjeissa, että tarinat on hyvä käydä läpi kahteen kertaan lasten kanssa. Tarinan uudelleen lukeminen tuo tarinaa paremmin ymmärrettäväksi. Olisimme voineet myös mainita, että pienryhmähetkelle on hyvä suunnitella looginen etenemisjärjestys ja hahmottaa sitä lapsille kuvien avulla. Olisimme voineet tarkemmin määritellä kuinka monta lasta voisi osallistua pienryhmähetkelle, mutta toisaalta ajattelemmme päiväkodin kasvatushenkilöstön osaavan määritellä pienryhmähetkille osallistuvien lasten lukumäärän itse.

6.2 Pienryhmähetkien arviointi

Pienryhmähetkillä tarinoihin liittyvää keskustelua olisi voinut jatkaa lasten kanssa pidempään. Lapsilta olisi voinut kysyä enemmän tarinoihin liittyviä kysymyksiä. Erityislastentarhanopettajan mielestä olisi hyvä käydä syvällisesti tarinaa läpi ja kuunnella rauhassa, mitä lapset ajattelevat. Erityislastentarhanopettaja ehdotti myös, että edellisen kerran tarinaa voisi käydä uudelleen läpi, ennen kuin siirtyminen uuteen tarinaan tapahtuisi. Tarinaan liittyviä tilanteita olisi hyvä myös näytellä lapsille esimerkiksi hahmojen avulla, miten kuuluisi toimia.

Erityislastentarhanopettajan mielestä tarinat olivat hyvä muistutus arkielämästä päiväkodissa. Lapset miettivät tarinoiden tapahtumia ja rinnastivat niitä omaan elämäänsä ja päiväkotiympäristöön. Lasten kanssa keskusteltaessa esille tuli erilaisia toimintatapoja, jotka vahvistavat sosiaalisia taitoja. Lapset ottivat uusia toimintatapoja käyttöönsä arkipäivän tilanteisiin ja saivat vahvistusta omille jo opituille ja hyväksytyille toimintatavoille. Yksi toimintatapa, joka auttoi rauhoittumaan, oli asento, jossa kädet laitetaan oman kehon ympärille ja lasketaan kolmeen. Tätä toimintatapaa yksi lapsista oli käyttänyt heti samana päivänä omassa ryhmässään.

Alustavasti suunnittelimme pienryhmähetkien kestävän noin 30 minuuttia. Pienryhmähetket kestivät kuitenkin 45 minuutista tuntiin. Erityislastentarhanopettajan kehotuksesta lyhensimme pienryhmähetkien aikaa supistamalla ohjelmaa. Jätimme osan laulu-leikeistä pois, jotta aikaa jäisi enemmän tarinoiden käsittelemiseen ja aikaa ei kuluisi enemmän kuin 45 minuuttia. Pienryhmähetket oli sovittava päiväkodin omiin aikatauluihin. Pieni ryhmäkoonpano mahdollistaa syvällisen keskustelun lasten kanssa vaikeistakin asioista, isossa lapsiryhmässä tarinoita pystyisi käymään läpi ainoastaan pintapuolisesti.

Erityislastentarhanopettajan mielestä tunnelma oli ryhmähetkellämme turvallinen, jossa sallittiin kaikki tunteet. Pieni ryhmä mahdollisti lasten osallisuuden, kuulemisen sekä syvällisen keskustelun. Lapset alkoivat omaan ryhmään päästyään leikkiä heti leikkejä, joissa käsiteltiin tarinoissa ilmenneitä tunnetiloja ja asioita. Pienryhmähetkille asetetut tavoitteet toteutuivat suunnitellusti.

6.3 Itsearviointi

Opinnäytetyömme näkökulma perustui aluksi vahvemmin lasten aggressiiviseen käytökseen, johon keskityimme kokoamalla aiheesta teoriaa. Opinnäytetyömme otsikointi sekä vanhemmille annettavat suostumuskaavakkeet (liite 1) sivusivat aikaisempaa aiheitamme aggressiivisuutta, jota myöhemmin muutimme. Muutimme näkökulmaamme siten, että keskityimme aggressiivisuuden sijaan sosiaalisiin taitoihin, joiden puutteellisuus voi johtaa aggressiiviseen käytökseen. Syynä näkökulmamme muutokseen oli eettiset kysymykset ja ongelmat, jotka olisivat voineet tulla eteen työkalumme välillistä kohderyhmää eli lapsia määriteltäessä. Opinnäytetyömme aihe olisi ollut liian arkaluontoinen ja vaikeasti määriteltävissä.

Valitsimme sosiaalisen kompetenssin teorian, joka sopi hyvin sosiaalisten taitojen opeteluun ja kuvatarinan käyttöön. Sosiaalisen kompetenssin taidot liittyvät vahvasti lasten arkeen ja sosiaalisia taitoja vahvistamalla voidaan vähentää aggressiivista käytöstä, joka on työkalumme tavoitteena. Sosiaalisen kompetenssin taidot näkyvät lasten sosiaalisessa toiminnassa arkielämässä.

Suunnittelimme ensin valita sosiaalisesta kompetenssista ainoastaan sosiaaliset taidot osa-alueen. Sosiaalisesta kompetenssista olisi silloin jäänyt käsittelemättä kuitenkin

tärkeitä osa-alueita, kuten sosiokognitiiviset taidot sekä itsesäätely ja tunnetaidot, joiden opetteleminen on tärkeää sosiaalisessa toiminnassa. Osallisuus olisi jäänyt myös huomioimatta, joka kuitenkin liittyi oleellisesti menetelmiimme pienryhmähetkillä. Tärkeää on nähdä kokonaisuutena kompetenssin kaikki osa-alueet, koska ne ovat sidoksissa lapsen kokonaiskehitykseen. Emme halunneet korostaa sosiaalisen kompetenssin yksittäistä osa-aluetta vaan näkökulmamme on se, että kaikki osa-alueet liittyvät tiiviisti toisiinsa ja ne liittyvät kokonaisvaltaisesti sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin. Käsittelimme sosiaalisen kompetenssin osa-alueita kokonaisvaltaisesti pienryhmähetkillä.

Yksittäiset pienryhmähetkien tavoitteet toteutuivat ja ne ohjasivat toimintaa sekä helpottivat arviointia. Pienryhmähetkien havainnointi oli arvioinnin kannalta oleellista. Havainnoiminen mahdollisti yksittäisten pienryhmähetkien tavoitteiden ja toimintatapojen arvioimisen sekä tarinoin liittyvän muutostyön. Oleellista pienryhmähetkien ohjaamisen kannalta oli, että pienryhmähetkissä oli strukturoitu rakenne ja toimintaa ohjaavat kuvat. Tarinat sopivat lasten sosiaalisten taitojen opetteluun ja ne mahdollistivat heitä liittämään tarinat heidän omaan arkeensa ja leikkeihinsä. Lapset olivat pienryhmähetkillä aktiivisia ja innokkaita osallistumaan toimintaan, erityislastentarhanopettajan mukaan lapset halusivat mielellään tulla joka kerta pienryhmähetkelle.

Kuvatarinat sopivat hyvin noin 6-vuotiaille lapsille, minkä havaitsimme käytännössä, kun lapset keskittyivät aidosti kuuntelemaan ja pohtimaan moraalikysymyksiä. Tarinoiden aiheet olivat lapsista mielenkiintoisia. Runojen kieliasu olisi voinut olla selkeämpi. Päiväkotimaailmassa monikulttuurisuus on läsnä vahvasti ja suomen kielen taito ei kaikilla ole hyvä, joten selkeät runot ovat helpommin ymmärrettävissä. Kuitenkin värikäs kieli ja vaihtoehtoiset sanat rikastuttavat ja kehittävät kieltä sekä mielikuvitusta. Valmiiksi suunnitellut kysymykset sekä runoissa esiintyvät kysymykset herättivät lapsissa omaa ajattelua ja vastausten etsimistä sosiaalisiin ongelmiin, näin vältimme valmiiden vastauksien antamisen sekä lisäsimme osallisuutta ja narratiivisuutta.

Työkalun tavoite toteutui, joka oli sosiaalisten taitojen oppiminen. Erityislastentarhanopettajan mukaan lapset alkoivat opetella tarinan tilanteita omissa leikeissään ja sosiaalisissa ongelmatilanteissa he toteuttivat pienryhmätilanteissa esille tulleita hyväksyttäviä ratkaisumalleja. Työkalun tavoitteena oli myös lasten aggressiivisen käyttäytymisen väheneminen lapsiryhmässä, jota emme voi kuitenkaan arvioida tai tutkia tässä opinnäytetyössä vaan se vaatisi pidemmän ajan seurantaan lapsiryhmän toiminnasta.

Pienryhmätyöskentelyssä näkyi sosiaalisten taitojen vahvistuminen. Toisaalta sosiaalisten taitojen opettaminen on haastavaa, koska sosiaalisia taitoja ei voi oppia hetkessä vaan sosiaaliset taidot kehittyvät koko ihmisen elinkaaren ajan sosiaalisissa suhteissa. Opinnäytetyömme tavoite, joka oli narratiivisen työkalun luominen kasvatushenkilöstön käyttöön, toteutui.

7 Eettisyys ja luotettavuus

Olemme ottaneet opinnäytetyömme luotettavuuden ja tutkimuseettiset periaatteet huomioon anomalla Vantaan kaupungin sivistystoimelta opinnäytetyön tekemistä varten tutkimusluvan. Pienryhmään osallistuvien lasten huoltajille jaoimme suostumuskaavakkeen, jossa esittelimme opinnäytetyömme aiheen, sen tavoitteen ja tarkoituksen sekä miten tutkimusta käytännössä toteutetaan. Kysyimme kirjallisesti lupaa lasten huoltajilta lasten osallistumisesta pienryhmähetkille. Ilmoitimme pienryhmään osallistuvien lasten vanhemmille suostumuskaavakkeessa valmiin opinnäytetyömme internet -osoitteen, jolloin he voivat halutessaan tutustua opinnäytetyöhömmme (liite 1). Erityislastentarhanopettajan välityksellä ilmoitimme opinnäytetyöhömmme tekemistä muutoksista pienryhmätyöskentelyyn osallistuneiden lasten vanhemmille, kuten uudesta otsikosta, sekä näkökulmasta, joka ei painotu aggressiiviseen käytökseen vaan sosiaalisiin taitoihin.

Jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla on annettava tarvittava informaatio tutkimuksen luonteesta ja sen tavoitteista, osallistumisen vapaaehtoisuutta on korostettava. Tietoja julkistaessa on pidettävä huolta luottamuksellisuudesta sekä anonymiteettisuojasta.

(Eskola – Suoranta 2008: 56–57.)

Opinnäytetyöhön keräämämme materiaali on ainoastaan opinnäytetyöntekijöiden käytössä, jolloin mahdollistamme toiminnassa mukana olleiden henkilöiden anonymiteetin ja suojaamme heitä mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta. Emme julkaise päiväkodin, erityislastentarhanopettajan, emmekä lasten nimiä tunnistettavuuden takia. Pienryhmähetkillä lapsia kohdeltiin mahdollisimman tasapuolisesti ja kunnioittavasti. Tavoitteenamme oli lasten omaehtoinen osallistuminen ja osallisuus. Tarkoituksena oli, että pienryhmähetkillämme ympäristö on rauhallinen ja turvallinen. Vaalimme turvallista

ilmapiiriä omalla rauhallisella ja päämäärätietoisella käytöksellämme sekä selkeillä säännöillä ja kuvilla.

Periaatteena tutkimuksissa pitää olla ihmisarvon kunnioittaminen, tutkittavaa ei saa loukata eikä hänelle saa aiheuttaa vahinkoa. Tutkimukseen osallistuvien yksityisyys ja tutkimuksen luottamuksellisuus on turvattava. (Eskola – Suoranta 2008: 56.)

Erityislastentarhanopettaja varhaiskasvatusalan asiantuntijan asemassa arvioi työskentelyämme pienryhmähetkillä sekä narratiivista työkaluamme. Hänen arviointinsa perusteella suunnittelimme pienryhmähetkien toimintaa sekä teimme muutoksia kuvatarinaamme, jotta työkalu palvelisi mahdollisimman hyvin työelämää. Olemme ottaneet huomioon työelämän edustajan ehdotukset sekä hyödyntäneet hänen ammattitaitoaan yhteistyössä.

Esittelemme päiväkodin henkilöstölle opinnäytetyömme raportin, sekä narratiivisen työkalumme, joka koostuu kuvatarinasta ja sen käyttöön liittyvästä ohjeesta. Kerromme henkilökunnalle opinnäytetyömme, narratiivisen työkalumme sekä pienryhmähetkien tarkoituksesta, tavoitteista ja toteutuksesta. Opinnäytetyömme kirjallinen raportti ja kuvatarina käyttöohjeineen jäävät päiväkodin henkilökunnan käyttöön, joka mahdollistaa myös pienryhmään osallistuvien lasten vanhempien tutustumisen kyseisiin materiaaleihin.

8 Pohdinta

Narratiivista työkaluamme voidaan käyttää monipuolisesti. Sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustilanteita opeteltaessa voidaan hyödyntää sosiaalisen kompetenssin eri osa-alueita. Tavanomaiset kuvakirjat käsittävät yleensä muutaman teeman, kun taas narratiivinen työkalu antaa mahdollisuuden käsitellä monia sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä teemoja ja tilanteita niiden ajan- ja tilannekohtaisuuden mukaisesti lapsiryhmässä.

Lasten sosiaalisten taitojen oppiminen ei suoranaisesti sisälly Vantaan kuntakohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, vaan se on huomioitu monen eri teeman sisälle. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa kerrotaan fyysisestä ja psyykkisestä oppi-

misympäristöstä, erottelematta kuitenkaan sosiaalista oppimisympäristöä. Tällä hetkellä Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan ympäristö- ja luontokasvatusta sekä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä (Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012), vaikka erityisen tärkeää olisi kuitenkin lasten oppia sosiaalisia taitoja ja toimimaan toisten ihmisten kanssa sovussa. Sosiaalisten taitojen opettaminen voisi näkyä vahvemmin virallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa sekä arjen työssä päiväkodissa.

Opinnäytetyön tekeminen lisäsi meidän opinnäytetyöntekijöiden mielenkiintoa sosiaaliin vuorovaikutustilanteisiin päiväkodeissa sekä niihin liittyviin tekijöihin. Päiväkodissa olisi tärkeää opetella lasten kanssa tietoisesti sosiaalisia vuorovaikutustilanteita ja sisällyttää myös tunnetyöskentelyä päiväkodin arkeen. Havaitsimme käytännössä, että lapset halusivat nimenomaan keskustella erilaisista tunteista, jotka liittyivät sosiaaliseen ympäristöön ja erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin. Opinnäytetyön tekeminen lisäsi tietämystä myös aggressiivisesta käyttäytymisestä, sekä siihen liittyvistä tekijöistä, esimerkiksi lapsen haastava käyttäytyminen saattaa johtua henkilökohtaisista seikoista, sekä monesta muusta ympäristötekijästä. Aggressiiviseen käytökseen vaikuttavat vahvasti ympäristö, yhteisö, yksilön sosiaalinen toiminta ja sosiaalinen vuorovaikutus.

Pienryhmään osallistuneet lapset leimasivat helposti kuvatarinassa esiintyvän Nalle-Kalle-hahmon ilkeäksi, jonka johdosta pohdimme, kuinka helposti aikuiset leimaavat lapsen, joka käyttäytyy aggressiivisesti. Tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta on, että lapsi saa ilmaista kaikenlaisia tunteita päivähoitossa ja ne tulisi käsitellä turvallisesti kasvattajan kanssa yhdessä keskustellen. Aggressiiviseen käytökseen tulee puuttua ja aggressiivisuutta olisi voitava käsitellä ja luoda käyttäytymismallin tilalle uusia hyväksyttäviä vaihtoehtoja. Luomamme työkalu voi antaa ratkaisuja haastavien sosiaalisten tilanteiden käsittelyyn päiväkodissa ja tukea varhaiskasvattajien työtä. Työkalua voidaan hyödyntää päiväkodin pienissä lapsiryhmissä lasten sosiaalisten taitojen opetuksessa.

Menetelmät osallisuus ja narratiivisuus, joita käytimme sopivat hyvin pienryhmähetki-työskentelyyn, jolloin lapset osallistuivat toimintaan vapaaehtoisesti, jakaen omia mielipiteitään, tietoaan ja ajatuksiaan toisten kanssa. Osallisuudessa on tärkeää, että jokainen saa osallistua omien kykyjensä mukaisesti ja kaikkien mielipiteitä arvostetaan, joka oli pienryhmähetkiemme keskeisin periaate. Narratiivisuus näkyi lasten tarinoiden kuuntelemisena ja huomioimisena sekä lasten ja kuvatarinassa olevien tarinoiden tuo-

misena ymmärrettäväksi muille. Pienryhmähetkien ensimmäisillä kerroilla varasimme liian vähän aikaa tarinoiden läpikäymiseen, johon kiinnitimme huomiota seuraavilla kerroilla. Vähensimme pienryhmähetkien muuta ohjelmaa ja tarinasta keskustelimme syvällisemmin. Kuvatarinoiden kuvat herättelivät lapsia keskustelemaan tarinassa esiintyvistä asioista ja niiden synnyttämistä tunteista. Sääntökortit ja tapahtumia kuvaavat kuvat loivat ennakoitavuutta ja struktuuria.

Kuvatarinat olivat kirjoitettu runon muotoon, joka on nykyään harvoin käytetty tapa tulkita tarinaa. Päiväkodissa lapsille luetaan usein tavallisia kuvakirjoja, mutta runot voisivat elävöittää tarinaa enemmän, koska sen rytmi kiehtoo lapsia. Tärkeää olisi, ettei runokansanperinne unohtuisi, koska runot kehittävät lasten muistia, kieltä ja mielikuvitusta. Kuvatarinassa kiitosruno laulettiin räpin muodossa, joka nykyään on lapsia kiinnostava laulumuoto. Räpissä oli tarttuva rytmi ja laulun sanat jäivät hyvin lasten mieleen. Rappiä voisi käyttää enemmän lastenlauluissa ja tarinoissa.

Erityislastentarhanopettaja koki opinnäytetyömme aiheen erittäin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Kuvatarina oli hänen mielestään toimiva työkalu sosiaalisten taitojen harjoitteluksi päiväkodissa, joka sopii hyvin käytettäväksi lapsiryhmässä. Erityislastentarhanopettaja kertoi suositteluvansa työkalua muille kasvatusalan työntekijöille ja käyttävänsä sitä itse työssään. Mielenkiintoista olisi tutkia työkalun vaikutusta ja nähdä mahdollisia oppimistuloksia lasten sosiaalisten taitojen kehittymisestä, jos kyseistä narratiivista työkalua käytettäisiin lapsiryhmässä säännöllisesti.

Lähteet

Alho, Eeva – Perkiö, Soili 1988. Laulun aika. Pööpötien laulukirja. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Alho, Leena-Maija – Jaantila, Anu – Perkiö, Soili 1991. Musiikin aika 1-2. 6. painos. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Aro, Tuija 2011. Itsesäätelytaitojen kehityksen ongelmat lapsuudessa. Teoksessa Aro, Tuija – Laakso, Marja-Leena (toim.): Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy. 106–119.

Arvola, Pirjo – Mäki, Silja 2009. Lapsi tarvitsee juuret voidakseen kasvaa. Teoksessa Mäki, Silja – Arvola, Pirjo (toim.): Tarina tukee lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2. Helsinki: Duodecim. 20–48.

Cacciatore, Raisa – Hurme, Vuokko (toim.) 2010. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja -vauvasta kouluikään. Väestöliitto. Helsinki: Newprint Oy.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Helsinki Regio 2012. Vuorovaikutustaidot. Tunnetaidot. Ryhmäytyminen. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Ammatillinen yhteistyö. Alueellinen yhteistyö. Sovelluksia päivähöyryyn. Verkkodokumentti. <<http://www.helsinkiregio.fi/72>>. Luettu 4.1.2013.

Hämäläinen, Juha – Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Karlsson, Liisa 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, Liisa – Karimäki, Reeli (toim.): Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Kasvatusalan tutkimuksia 57. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura. 17–63.

Kaukiainen A.– Junttila N.– Kinnunen R.– Vauras M. n.d. MASK-monitahoarviointi oppilaan sosiaalisesta kompetenssista. Oppimistutkimuskeskus. Turun yliopisto. Verkkodokumentti.

<<http://www.enorssi.fi/ops-ja-oppilaan-tuki/erilaisten-oppijan-tuki/eot-tyomenetelmia/MASK.ppt/view>>. Luettu 8.4.2013.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 1998. Hyvä itsetunto. 7. painos. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 1999. Aggressiivinen lapsi. Miten ohjata lapsen persoonallisuuden kehitystä. 5. painos. Helsinki: Otava.

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. 2. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Laitinen, Merja – Uusitalo, Tuula 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, Raimo – Rajala, Raimo – Nurmi, Kari E. (toim.): Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 106–151.

Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. a. Sosiaalisten taitojen kehitys. Kasvu ja kehitys. Vanhempainnetti. Verkkodokumentti.

<http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/sosiaaliset_taidot/>. Luettu 20.1.2013.

Mannerheimin lastensuojeluliitto n.d. b. Rajojen asettaminen. Vanhemmuus ja kasvat. Vanhempainnetti. Verkkodokumentti.

<http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ja_kasvatus/rajojen_asettaminen/>. Luettu 19.3. 2013.

Mäki, Silja 2009. Sanataide herättää tunteet ja unelmat. Teoksessa Mäki, Silja – Arvola, Pirjo (toim.): Tarina tukee lasta. Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2. Helsinki: Duodecim. 220–253.

Papunetin kuvapankki. Kehitysvammaliitto. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Verkkodokumentti. <<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/>>. Luettu 18.1.2013.

Parikka-Nihti, Mari 2011. Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä. Helsinki: Lasten keskus.

Peltonen, Anne – Kullberg-Piilola, Tarja 2000. Tunnemuksu & murkku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Poikkeus, Anna-Maija 2001. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa Lyytinen, Paula – Korhonen, Mikko – Lyytinen, Heikki (toim.): Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 1.-5. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 122–138.

Poikkeus, Anna-Maija 2011. Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Teoksessa Aro, Tuija – Laakso, Marja-Leena (toim.): Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Bookwell Oy. 80–105.

Pulkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalisen kehityksen. Keuruu: PS-kustannus.

Puolimatka, Tapio 2010. Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Suunta -kirjat. 2. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Rantala, Taina 2008. Kuva, tarina ja koulu. Teoksessa Kaasila, Raimo – Rajala, Raimo – Nurmi, Kari E. (toim.): Narratiivikirja: menetelmiä ja esimerkkejä. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 7–18.

Suojala, Marja 2002. Portti kirjallisuuteen -kuvakirjat varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Bengtsson, Niklas – Loivamaa, Ismo (toim.): Kuvituksen monet muodot. Helsinki: BJT Kirjastopalvelu. 121–129.

Tast, Eeva 2007. Juuret ja siivet -sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, Juha – Nivala, Elina (toim.): Sosiaalipedagoginen aika-kauskirja. 8.vuosikerta. Kuopio: Kopijyvä. 17–50.

TerveSuomi 2010. Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus-kiintymyssuhteen perusta. Verkkodokumentti. Päivitetty 20.5. 2008. <www.tervesuomi.fi/fi/julkaisu/11710> Luettu 8.4.2013.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2013. Mitä yhteisöllisyys on? Kasvun kumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/yhteisollisyys>. Luettu 19.3.2013.

Vantaan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Opetuslautakunta. Verkkodokumentti. <http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf>. Luettu 3.2.2013.

Ylönen, Hilikka (toim.) – Airola, Sari (kuv.) 2008. Satuviitta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Hei!

21.1.2013

Opiskelemme sosionomeiksi (AMK) Helsingin ammattikorkeakoulu Metropolissa. Teemme toiminnallisen opinnäytetyömme (koulun lopputyö) yhteistyössä päiväkodin kanssa. Opinnäytetyömme nimi on "Harjoitellaan yhdessä" -Narratiivinen työkalu aggressiivisesti käyttäytyvien lasten tukemiseksi. Opinnäytetyömme aihe nousi esille päiväkodin omista kehittämistarpeista sekä omasta kiinnostuksestamme aihetta kohtaan. Olemme havainneet myös itse työskennellessämme päiväkodissa, että lasten levottomuus ja aggressiivinen käytös ryhmissä on lisääntynyt, sen takia pidämme tärkeänä että päiväkodissa tuetaan ja harjoitellaan lasten sosiaalisia taitoja.

Opinnäytetyön tarkoituksena on luoda päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön narratiivinen (tarinallinen) työkalu, joka on nallesta kertova kuvatarina. Kuvatarinan avulla voidaan pienryhmässä pohtia yhdessä rakentavia vaihtoehtoja aggressiivisen käytöksen sijaan ja harjoitella sosiaalisia taitoja. Pohdimme yhteisesti pienryhmähetkillä lasten kanssa esimerkiksi moraalikysymyksiä ja keskustelemme syy-seuraussuhteista. Lapset pohtivat turvallisesti yhdessä aikuisen kanssa kuvatarinan mukaisesti sosiaalisesti haastavia tilanteita.

Pienryhmätoiminta toteutetaan viikoilla 6 ja 7 päiväkodin tiloissa yhteensä viisi kertaa ja jokainen yksittäinen toimintakerta kestää noin 30 minuuttia. Toteutukseen osallistuu päiväkodin eri ryhmistä yhteensä neljä lasta, jotka ovat 4-6-vuotiaita. Toiminta toteutetaan yhteistyössä päiväkodissa työskentelevän erityislastentarhanopettajan kanssa. Keräämme opinnäytetyöhön materiaalia havainnoimalla ja kirjaamalla lasten kanssa käytyjä keskusteluja. Materiaali on ainoastaan meidän käytössämme ja käsittelemme sitä opinnäytetyömme kirjallisessa osuudessa nimettömästi. Olisimme kiitollisia, jos lapsenne voisi osallistua opinnäytetyöhömme. Valmis opinnäytetyömme tulee näkymään Theseus-tietokannassa <https://publications.theseus.fi/>

Ystävällisin terveisin Birgitta Hietala ja Sirpa-Marja Remes

Yhteystiedot: birgitta.hietala@metropolia.fi, sirpa-marja.remes@metropolia.fi

✂-✂

Saako lapsesi osallistua pienryhmähetkille?

Kyllä Ei

Lapsen nimi: _____

Huoltajan allekirjoitus ja päivämäärä: _____

Palautahan tämän alaosan päiväkotiin mahdollisimman pian. Kiitos ☺

Kansikuva

"Opetellaan yhdessä sosiaalisia taitoja"
Narratiivinen työkalu päiväkodin käyttöön

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Kevät 2013

Runot: Birgitta Hietala
Kuvat: Sirpa-Marja Remes

Tämän teoksen osittainenkin kopioiminen on kielletty.

Kuvatarinan käyttöohje päiväkodin kasvatushenkilöstölle

Kuvatarina on tarkoitettu päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön ja sen avulla voidaan lasten kanssa opetella sosiaalisia taitoja, erityisesti sosiaalisesti haastavissa tilanteissa. Tavoitteena on, että lapset oppisivat sosiaalisia taitoja ja aggressiivinen käyttäytyminen vähenisi lapsiryhmässä. Kuvatarinaa on tarkoitettu käyttää pienryhmässä 5–6 -vuotiaiden lasten kanssa.

Kuvatarinan avulla voidaan lasten kanssa yhdessä keskustella tarinassa esiintyvistä tilanteista ja pohtia rakentavia vaihtoehtoja esimerkiksi aggressiivisen käytöksen sijaan. Keskustelun tukena voidaan käyttää avainkysymyksiä, jotka herättelevät lapsia itse pohtimaan ratkaisuja. Tarinoita voi käydä läpi numerojärjestyksessä, tai tarinan voi valita vapaasti, ryhmän tarpeiden mukaisesti.

Pienryhmähetkille olisi hyvä varata riittävästi aikaa, jotta lapset saisivat rauhassa pohtia tarinaa ja tuoda esille omia kokemuksiaan. Tärkeää on, että tarina ja toiminta päättyvät onnellisesti ja sopiva ratkaisu ongelmatilanteeseen löytyy. Tarinoiden sisältö on hyvä avata lapsille sekä selittää niissä esiintyvät vaikeaselkoiset sanat. Lopuksi kuvatarinan viimeiseltä sivulta voi lukea kiitosrunon räpin muodossa.

Kuvatarina 1.

Ystävykset puurojonossa

Tavoitteena on opetella impulssien hallintaa keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa, millä tavoin voi hallita omaa käyttäytymistä. Tavoite liittyy kuvatarinassa esiintyneeseen ongelmatilanteeseen, jossa ystävykset tönivät toisiaan.

Avainkysymykset:

Millä tavoin ystävysten ongelma voitaisiin ratkaista?

Miksi ystävykset tönivät toisiaan?

Millä tavoin ystävysten tulisi menetellä?

Onko joku lapsista kokenut vastaavanlaista tilannetta?

Kuvatarina 2. Tiinan upea laukku

Tavoitteena on opetella yhteistyötaitoja, keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa. Tavoite liittyy kuvatarinassa esiintyneeseen ongelmatilanteeseen, jossa Nalle-Kalle repii Tiinan tassusta laukun.

Avainkysymykset:

Millä tavoin Nalle-Kallen ja Tiinan tulisi menetellä?

Miltä ystävyksistä mahtoi tuntua?

Miten voisi toimia toisella tavalla?

Onko joku lapsista kokenut vastaavanlaista tilannetta?

Kuvatarina 3.

Ystävykset legoja rakentaa

Tavoitteena on opetella huomioimaan toisia, keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa. Tavoite liittyy tarinassa esiintyvään ongelmatilanteeseen, jossa Nalle-Kallea ei oteta mukaan leikkiin.

Avainkysymykset:

Miksi ystävykset eivät ota Nalle-Kallea mukaan leikkiin?

Miksi Nalle-Kalle rikkoo ystävien leikit?

Miltä Nalle-Kallesta mahtoi tuntua?

Mitä ystäväysten tulisi tehdä?

Onko joku lapsista kokenut vastaavanlaista tilannetta?

Kuvatarina 4.

Mambo uhkailee

Tavoitteena on opetella sanoittamaan ja tunnistamaan pelon tunnetta sekä säätelemään sitä keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa. Tavoite liittyy tarinassa esiintyvään ongelmatilanteeseen, jossa Nalle-Kallea pelottaa.

Avainkysymykset:

Mikä Nalle-Kallea pelottaa?

Mitä pelkääminen tarkoittaa?

Mitä ystävysten tulisi tehdä?

Onko joku lapsista tuntenut pelkoa?

Mikä silloin auttaa, kun pelottaa?

Kuvatarina 5.

Nalle-Kalle on yksin

Tavoitteena on pohtia yhteisöllisyyttä keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla tarinaa yhdessä lasten kanssa. Tavoite liittyy tarinassa esiintyvään ongelmatilanteeseen, jossa Nalle-Kalle on ilman ystävää.

Avainkysymykset:

Miltä Nalle-Kallesta mahtoi tuntua?

Mitä tarkoittaa yksin oleminen?

Miksi muut eivät leiki Nalle-Kallen kanssa?

Mitä ystävysten tulisi tehdä?

Onko joku lapsista kokenut vastaavanlaista tilannetta?

Tarinat ja niiden tavoitteet liittyvät sosiaalisen kompetenssin teoriaan. Lisätietoja sosiaalisesta kompetenssista löydät kirjasta Taape-rosta taitavaksi toimijaksi. Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Aro, Tuija – Laakso, Marja-Leena (toim.) Sivut 80–105. Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana. Poikkeus, Anna Maija, 2011. Porvoo: Bookwell Oy. sekä opinnäytetyöstämme nimellä: ”Opetellaan yhdessä sosiaalisia taitoja” Narratiivinen työkalu päiväkodin käyttöön, osoitteesta: <https://publications.theseus.fi/>.

Tämä on nimeltään Nalle-Kalle, joka on karvainen nalle. Nalle-Kallella kolme ystävää on, yhdessä ne ovat kolmikko verraton. Nalle-Kalle, Mambo ja Tiina ystäviä ovat, toisinaan niillä riidat ovat kovat. Yhdessä voimme niille neuvoja antaa, ja ne voivat sydämessään iloa kantaa.

Kuvatarina 1.

Ystävykset puurojonossa:

Puurojonossa ystävykset Nalle-Kalle, Tiina ja Mambo toisiaan tönii. Nalle-Kalle yskii ja köhii. Mambo aukoo suutaan ja muille se huutaa. Tiina haluaa etuilla, mikä sillä oikein on? Haluavatko ystävykset jo muonaa? Kaikki huutaa: tuokaa ruokaa! Kaikki saavat ruokaa. Mikä ystävyksiä vaivaa? Mitä tehdä nyt vois, jotta ystävykset rauhassa seisoa vois?

Kuvatarina 2.

Tiinan upea laukku:

Tiinalla upea laukku on, aivan uusi ja verraton.
 Tiinan turkkikin niin siloinen, Tiina omi iloinen.
 Tiina laukkuaan ylpeästi Nalle-Kallelle esittää.
 Tiina laukun kanssa liehuu, Nalle-Kalle kohta kiehuu.
 Nalle-Kalle ärsyttää Tiinan käytös tää.
 Nalle-Kalle hampaitaan jo narskuttaa, Tiinan laukun se haluaa.
 Laukku kun on niin ihana ja Tiinan se on. Mitä tehdä ystävykset nyt vois?
 Tiinan tassusta Nalle-Kalle laukun haluaa repiä pois,
 sillä tavoinko se Nalle-Kallella ois?

Kuvatarina 3.

Ystävykset legoja rakentaa:

Nalle-Kallen ystävykset Tiina ja Mambo legoja rakentaa ja yhdessä ahertaa. Legoista kasvaa suuren suuri muuri, josta tuleekin korkea, torni suuri. Yhtäkkiä paikalle ilmestyy Nalle-Kalle raskain askelin TAM, TAM, TAA. Sitten Tiina ja Mambo Nalle-Kallelle huutavat: "Sä et tähän leikkiin mukaan tuu!" Nalle-Kallella venähtää suu. Nalle-Kalle haluaa kiusata, sen paha olla on. Ystävien leikit Nalle-Kalle särkee, Nalle-Kalle on olevinaan tärkeä. Onko Nalle-Kallella järkeä, kun on niin tärkeä? Mitä ystävykset tehdä nyt vois, jotta riita ois pois?

Kuvatarina 4.

Mambo uhkailee:

Mambo Nalle-Kallea uhkaa:
 ”Jos et vauhtia anna mulle, niin lumipesut annan sulle.”
 Mambo haluaa yksin mäkeä pulkalla laskea.
 Nalle-Kallea pelottaa, sillä suuri hätä on.
 Nalle-Kallen sydän kovasti pompottaa ja poskiakin kuumottaa.
 Nalle-Kalle päättää hyökätä Mambon päälle,
 ja työntää pulkan heikolle jälle.
 Mikä helpotuksen ystävyksille tois?
 Mitä ystävykset tehdä nyt vois,
 jotta Nalle-Kalle ja Mambo iloisia ois?

Kuvatarina 5.

Nalle-Kalle on yksin:

Nalle-Kalle miettii,
 ”Missä ystävykset on?”
 Ystävät piilossa on.
 Tiina ja Mambo leikkivät kahdestaan,
 mihin Nalle-Kalle ei mahdukkaan.
 Yksin ei tahdo Nalle-Kalle olla.
 Nalle-Kalle leikkiin pyytää mukaan, jonkun joka ei ole kukaan?
 Nalle-Kalle yksin on.
 Nalle-Kalle hyppii tasajalkaa, polkee jalkaa.
 Miksi kukaan ei halua leikkiä Nalle-Kallen kanssa?
 Nalle-Kalle haluaa höyryt pihalle kiehua ja potkia ja riehua.
 Nalle-Kalle yksin on. Mitä tehdä nyt vois, jotta Nalle-Kalle iloinen ois?

Kiitosrunoräp

Nalle-Kalle takamusta keikuttaa,
tassua teille heiluttaa.
Se iloinen, nyt on,
veikeä herra verraton.
Ystävykset haluaa,
kaikkia lapsia kiittää,
nyt tää juttu jo riittää.
Ystävykset sydämeen jutut hyvät liittää,
ja ne kaikkia teitä kiittää.

_____ on osallistunut Nalle-Kalle-kerhoon ajalla 7-15.2.2013. Kerhossa on seurattu Nalle-Kallen ja hänen ystäviensä puuhia kuvakirjan avulla. Nalle-Kalle sekä hänen ystävänsä Mambo ja Tiina kiittävät sinua neuvoista, joiden avulla heistä on tullut taitavia kavereita.

**Nalle-Kalle takamusta keikuttaa,
tassua teille heiluttaa.
Se iloinen, nyt on,
veikeä herra verraton.
Nalle-Kalle haluaa, kaikkia lapsia kiittää,
nyt tää juttu jo riittää.
Nalle-Kalle sydämeen jutut hyvät liittää,
Nalle-Kalle teitä kiittää.**

- ARVIOINTIKYSYMYKSET
ERITYISLASTENTARHANOPETTAJALLE
1. Pienryhmähetki. Tavoitteena oli opetella impulssien hallintaa keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla kuvatarinan aihetta. Toteutuiko tavoite?
 2. Pienryhmähetki. Tavoitteena oli opetella yhteistyötaitoja, keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla kuvatarinan aihetta. Toteutuiko tavoite?
 3. Pienryhmähetki. Tavoitteena oli opetella huomioimaan toisia, keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla yhdessä kuvatarinan aihetta. Toteutuiko tavoite?
 4. Pienryhmähetki. Tavoitteena oli opetella sanoittamaan ja tunnistamaan pelon tunnetta ja säätämään sitä keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla kuvatarinan aihetta. Toteutuiko tavoite?
 5. Pienryhmähetki. Tavoitteena oli kuvatarinan avulla pohtia yhteisöllisyyttä keskustelemalla, pohtimalla ja analysoimalla kuvatarinan aihetta. Toteutuiko tavoite?
- A) Kokonaisarviointia: Tavoitteena oli opetella sosiaalisia taitoja haastavissa tilanteissa, toteutuiko tavoite?
- B) Onko kuvatarina toimiva työkalu (kuvat, tarinat ja hahmot) sosiaalisten taitojen opettelussa yhdessä lasten ja aikuisten kanssa?
- C) Onko toiminnassamme jotain kehitettävää? Mitä?